

आशौच विज्ञान

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

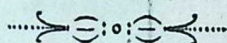
Prof. Mahav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

लेखक—पं० सोम नाथ शास्त्री प्रकाशक—धना नाथ शर्मा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

❀ श्री राधाकृष्णाभ्यां नमः ❀

आशौचविज्ञान तथा धिमिरे वंशावली

श्रीकृष्णगुरुसान्दीपनिवंशजेन भूतपूर्वं पूर्वं २ नम्बर

गहिराथोक स्थेन सम्प्रति काठमाण्डू टङ्गाल

नेपाल निवासिना सोह्रियाचार्य धर्मशास्त्र-

शास्त्रिणा. धिमिरे इत्युपनाम- ।

केन पं० सोमनाथं शास्त्रि-

णाविरचितयाटीक- ।

योपेता

—०—

सेयम्

पं. व्रनानाथ शम्भेना

प्रकाशिता

प्रथम संस्करणम्

१०००

सम्बत् २०१५

वसूयम् २

- १ विश्वरूपाक्ष
- २ कणाद
- ३ शेखर
- ४६ पिडी, से आगे
- ५० गुणपोल
- ५१ पृथ्वीपाल
- ५२ मधुपाल
- ५३ सूदन
- ५४ चतुराकर
- ५५ भोजराज
- ५६ कामराज
- ५७ कन्धराज
- ५८ कृष्णराज
- ५९ सुभाकर
- ६० दिवाकर
- ६१ कमलाकर
- ६२ कुसुमाकर

- ६३ { चूडामणि
नाम्दुगणका
- ६४ सुरोत्तम
- ६५ धनपति

- ६३ वितिजोर रुद्रदास
- ६४ सदानन्द
- ६५ गोविन्द
- ६६ गणपति
- ६७ विश्वाधर
- ६८ गङ्गाधर
- ६९ गौतम
- ७० सुदर्शन
- ७१ जुना
- ७२ जयन्त
- ७३ मनु
- ७४ भाधव
- ७५ पित्तम्बर
- ७६ रामानन्द
- ७७ विमलानन्द
- ७८ धनपति
- ७९ विश्वनाथ
- ८० धनञ्जय
- ८१ चेतप्रसाद

वेताली	लेखक तर्फ	खरिश्चारे तर्फ	वावीयाखर्क तर्फ	चिशापान तर्फ
६६ रामावती	६६ विश्वापत्ति	६६ कृष्णानन्द	६६ हरिभक्त	६६ विष्णुभक्त
६७ विष्णुपाध्या	६७ विरेध्वर			
६८ गिरपति	६८ मैरुध्वज			
६९ शिरपति	६९ देवानन्द			
७० कालु	७० मोहनलाल			
७१ नन्द	७१ पशुपति			
७२ विसन	७२ श्री कान्त			
७३ विष्णु	७३ सोमनाथ			
७४ कृष्णप्रसाद	७४ घनानाथ			

धन्यवाद

विशेष लेख संशोधन गरिदिनु भयेकोमा पण्डित बुद्धिसागर शर्मा पराजुली मीमांसा चार्य (पोष्टाचार्य) पोखरा र अनुक्रमणिका लेखन महत् दिने पं. पद्म नाभ शर्मा निरौला वेदान्ताचार्य नाराणसी तथा आफ्नो आफ्नो मन्तव्य लेखि पुस्तकको गौरव बढाइ दिनु हुने अथ विद्वानहरू पनि धन्यवाद का पात्र हुनु हुन्छ

-लेखक

(भूमिका)

हिन्दूमात्रलाई अत्यावश्यकपने वस्ताको जूठोसूतक कतिनदिवान् पछे त्यो यथार्थ थाह हवोसभनी नागेशभट्टर श्रीकृष्ण जोसिले त्रिशच्छो कीर दशश्लोकी नामका छोटकरी ग्रन्थ लेखनु भएकोहो । यी दुइग्रन्थ हेरेपछि धेरै स्मृति पल्याइ रहनु पर्नेहुन्थ्यो । तथापियो ग्रन्थजान्नपनी 'स्कृत' विद्याको पूरा अध्ययन चाहिने संस्कृतविद्या कालक्रमले गर्दा शनैः शनैः हासर दुर्वोध हुदै गयेकोले यथार्थ रूपमा नेपाली भाषा मात्र पढेका लाई पनि प्रष्ट थाह हुनेगरी भूमिका बाटे पनि शानहुने पारी यो भाषा टीका लेखेकोछू । यस्त्रोट सबै हिन्दू हरूले लाभ लिन पाउनु हुनेछभन्ने मलाई विश्वास छ ।

हुनत गाँऊ गाँऊमा पुरोहित पण्डितजी हरूको कमि छैन तरकेरनु पण्डित नामराख्तेमाँ ग्रन्थबोधको लड्डु मुखमा काप्प पस्न न आउने रहेछ । बे प्रमाणे आडम्बर भिकी अडकलगीता द्वारा वस्कोजूठो यतिदिन लाग्छ भनी घताउने महामहोपाध्यायहरूपनी धेरै जगामा भेटेकोले सारैदुःख लागी यो लेखेको हुँ ।

PREFACE

This book written and published by Pandit Soma Nath Ghimire contains varieties of interesting matter, ranging from rules of religion relating to the observance of mourning to accounts in verse of family life, ideal education, poetic sketches of his ancestral birth place among the Nepalese mountains, verse addresses etc. The Pandit is an orthodox Sanatan Brahmin of Nepal, proud of his ancestral creed and civilisation. The Brahmin is, indeed, as he writes, the most important and the most indispensable man in society and his cultural standard and his spiritual vision are of the highest quality. This noble pride in the ancient culture and civilisation of India and Nepal is a fine sauce to the composition. This author has traced out through various researches and extreme labour his family origin and has demonstrated that he is a Malaviya a praximate relation to Madan Mohan Malaviya himself. This is very interesting and informative, because the origin of many Brahmin families of the Upadhayas in Nepal is still

buried in obscurity with a few exceptions. The Brahmins, the Upadhayas of Nepal, have come into Nepal from India and preserved the sanesity of the Sanatan religion and remained the leading caste and the guiding priesthood of the country. The Brahmins of India have wrong conceptions about these Nepalese Brahmins and do not know that they are of the same family. The pandits researches on this point have thrown much light on these relations. I hope this book will be of great interest to readers here as well as abroad. I wish it a very wide journey in the world.

Lakshmi Prasad

Devkota

Sometime Education & Local Self Government
Minister. Now Member Nepal Academy

Kavi kunja, Maiti Devi

Kathmandu Nepal

12 th Marga, 2015

ঔ যুগল

+ ईशवन्दना +

श्रीवृन्दावन श्रीविहारि प्रभुको राखी सदा संज्ञना ।
लागोस् चित नछाडी पाद रजमाभै व्यस्त यैचिन्तना,
राधासाथ लिएर वंशकरमा भाँची कटी नाचमा ।
हाँसी खिस्स दुखक दाँत सुसमा मोती जडा नाकमा ।

(१)

छुं छुं छुं घुँ घरा वजाई पद नो खूब तालदिन्थ्यो हरी
मारी ताल ठटाइ हात खित्तिती हाँस्थे अरु सुन्दरी
माथी डालिविषे सुदुक्क लुकदै कृलेन्छ त्यो कोइली,
मानो अन्यपती प्रसङ्ग बहुझैं झस्के हरीका अली ।

(२)

होक्न्याझैं मनभै खरङ्ग सखिको देखी बुझ्यो चोरले
आई साँमु हँसाइ कुत्कुतिदिदै सम्भाउथ्यो जोरले ।
कालोदेह लगाइ पीतपटको धोती कटी लाञ्छन
वंशी वादन नाट्यकार हरिको आँखोभरी अञ्जन

(३)

छोटो दण्ड अनङ्ग सङ्ग मुखको ऊँचाथियो भावना
भक्ती माथि हुरुक्क प्राणदिनु भो उसको गरौं संज्ञना
एकैहो भुवि भोग्य भोग उहिहो केहेतुहो लौभन ?
सारै प्रेम लगाइ बक्सनु हुने हेक्कण वृन्दावन

(क)

नं.	को जूठो	दिनलाछ
१	ओमा, बाबु, पति, स्त्री, ३ पुस्ते भाई, बन्धू	१२
२	सात पुस्ता ननाघेका सपिण्डी नजोगिने भाई बन्धू	१०
३	१ नं. बाहेकका सपिण्डी भाई बन्धूको ३ महिना भित्र ११ दिन नाघेपछी सुनेको, मामा माइज्यू सहोदर दिदी बहिनी र दाजु भाईलाई दिदी बहिनीको, फुपू सानिमा कर्मचलेका उनका छोरा कर्म नचरेकी छोरीको, विवाहिता छोरीलाई आफ्ना बाबु आमाको, सासु शसुरा, माषलो—ब्राजे, वज्यै मन्त्र सुनाउने गुरु, ८ उपर १४ वटी पुस्ताका बन्धुको, भानिजको, व्रतबन्ध भएको छोरीतर्फका नातीको भानिजको, ७ पुस्ता भित्रका ठिमाहा खत्री जैसी बन्धु “ल्याइता पति माइज्यू, बुहारी, सौता र विवाहिता सौता सौतेनीआमा जेठी कान्छी आमा दाजु भाई भतिजाहरूको १० दिन नाघेको गह्रीको राजा यज्ञगर्ने ऋतिज यजमान पोइल गएकी घवाहितास्त्रीको पोइलाई र स्त्रीलाई पौईको, छोरी एवँह भिन्न गोत्रका धर्मपुत्र लाई आफुलाई जन्माउने ओमा बाबुको र त्यस्ता छोराको बाबुलाई, ब्राह्मन भ छोरीको दुवै तर्फ	

[छ]

नं	को जूठी	दिनल गछा
४	शालपदाउने गुरु, सहपाठी, ६ महिना भित्र ३ महिना उपर १० दिने बन्धु, वेद पढायेको चेलो, मित, व्रतव- न्धन भएको भानिज, छोरी तर्फको नाती, बाबु आमाका मावली-फुपू-सानिमा ठुली आमाको छोराको	१॥
५	मामा फुपूकी छोरी जेठान शाला बहिने ज्वौंजी भिनाज्यू जेठी—सासु गुरुआमा गुरुपुत्र पुरोहित सम्पूर्ण वेद पढाउने पढने गायत्री शिष्य कर्म नचलेका आफ्ना छोरा छोरीको तीनदिन पछी सुने, नामकर्मभए पछी बालक मरे आफ्नो घर बाहेक १० दिने भाईलाई, छ महिना पछी ६ नौ महिना भित्रको र स्वास्थ्यी मान्छे का दिदी बहिनी फुपू सानिमा ठुली आमाको, मामा माइज्यू जेठा कान्छा बाबु भदाहाको, एकै चोटी व्रतवन्ध गरिने लडाइँमा चोटलागी अन्त गई मर्ने १० दिने भाई	१
६	गोत्र नमिल्ने, गाँउको मुखियार गोत्र नमिल्नेको मलम गएका मलामीहरूलाई... ..	सजभोनिः दिनमा भए- दिनभर रातमाभए रातभर

[१]

नं	को जूठो	दिन लाग्छ
७	१ दिन मात्र लाग्ने जूठो भोलीपल्ट सुनेको, ३ उपर ६ महिना भित्रको गर्भ भयो व्रतबन्ध बाँकि छ भने त्यस्ताको ३ दिन पछी मात्र सुनेमा दशाहवन्धुलाई, १० दिने जूठो ६ महिना पछी सुने दश दिने भाईलाई, काका को र भाईकी छोरीको, सानिमा--ठलीआमा, मामा, कुपू, जेठानका छोरा छोरी वानप्रस्थी संन्यासी ब्रह्मचारी नपुसक लडाईँमा मर्ने बन्धु	स्नान मा त्रले शुद्ध हुन्छन अ- र्थात् चो- खिन छन

[क]

त्रिंशच्छ्लोकी र दशश्लोकी को विषय सूचि

श्लोक	विषय	पृष्ठाङ्क
(अ)		

१० अरु जूठो भित्र आफ्ना पति, स्त्री, आमा, र बाबु मरेको मा	५
१२ अरु घरमा बसी अन्न मात्र सतकको खाने लाई	७
१२ अनाथ ब्राह्मणको दाह संस्कार गरेको मा	७
१५ १५ अग्नि होत्र गर्ने मरी जलाएको मा	८
१५ अग्नि होत्रीको पुत्ला बनाई जलाएको मा	८
" अग्नि होत्र गर्नेको हाडको दाह गरेको मा	८
" अग्नि होत्री न भयेकाको हाड पुत्ला दाह गरेको मा	८
१६ अपहर्ष्या गरी मर्नेको जूठो	११
२५ अञ्जुलि दिन करै लाग्नेको को हुन ?	१४
" अञ्जुलि दिन आफु खुसी दिए पनी नदिए पनि हुने	१४
" अञ्जुलि दिनै न हुने मानिस	१४
२६ अञ्जुलि दिदा कता फर्कनु पर्छ	१५
२७ अञ्जुलि दिदा गर्ने नियम	१५
२८ अस्थि सञ्चय श्राद्ध गर्नु पर्ने	१६
" अस्थि सञ्चयन गर्नु न हुने	१६

[ख]

श्लोक

विषयः

पृष्ठाङ्कः

(ओ)

१ आमा बाबुका सामुनेमै मर्ने बालकको	२
३ आमा बाबुको परोक्षमा मर्नेको	२
८ आमाका फुपू सानिमा ठुली आमा मामाका छोरो छोरोको	
६ आठ पुस्ता देखी १४ पुस्ता सम्मका दाजु भाईहरूको	५
१० आमाका १० दिनभित्र बाबु मरेको	५
१२ आफ्ना जात मिल्दोको मलाम गएकोमा	७
१३ आफ्नो जात भन्दा कम जातको शव छोएकोमा	७
१८ आर्कै गोत्रको धर्मपुत्र रोखेको भए उस्को	२२

ए

६ एक वर्ष नाघे पछि मात्र सुनेको	३
७ एकै पधेराको पानी खाने जात सम्म मिल्नेको	४
९ एउटै गुरुबाट मन्त्र सुन्ने गुरु भाई हरूको परस्परमा	५

(क)

४ कर्म न चल्दै मर्ने बालकको वितेका जूठो नलाग्ने	२
१७ कुनै कोम गर्न पनी जूठोसूतकै न लाग्ने मानिस	६
२१ कस्ता मानिसलाई कस्ता आगाले जलाउनु पर्छ	१२
२२ कर्म न चलेको बालक दाह गर्दा	१२
” कर्म चलेकाले दाह गर्दा	१२
२४ कुन जानको सुर्दा कुन दिशा तर्फ लानु पर्छ	१३

(ग)

१ गर्भ तुहेकाको	१
७ गायत्री सुनाउने र दीसासुनाउने गुरुको	४

[ग]

श्लोक	विषयः	पृष्ठाङ्क
८ - गाँऊका मुखियाको		४
९ - गुरुपुत्रको		५
१० - गुरुआमाको		५

(छ)

८ - छोरी पढीको नाती व्रतबन्ध भएको भए,	४
९ - छोरा पढीको नातिनीको	५
१७ छैटोका दिनको र नहुने काम	६
२२ छोरा न हुनेको दाहकर्म कसले गर्ने	१२
२७ छाक छोड्नु पर्ने	१५
३१ छोराको वितेको जूठो	१८
६ छ महिना पछी सुनेको	३

(ज)

५ जात जात विषयको आशीर्च	३
२१ जलाउने काममा लगाउन हुने आगो	१२
२३ जलाउने पर्ने बालक	१३
२३ जमिनमा गाड्दा केके गर्नु पर्छ,	१३
३७ जन्म, मरण र न छुने हुदाको दिन गन्ति गर्ने हिसाब	२१
६ जैले सुकै पनि बाबु मरेको सुनेको	३
६ जेठा, कान्छा बाबु पढीका दिदीबहिनी हस्को	
१२ जूठो सूतकको घर वसी उसैको अस खाने लाइ	७
१८ जूठो सूतक न लाग्ने मानिसहरू	१०
१६ जूठो सूतकमा कसले कसरी सुत्नु हुन्छ सुनेको	११

[घ]

श्लोक	विषय	पृष्ठाङ्क
२० जूठो सूतक लागेमा पनि लितु हुने वस्तुहरू		११
२७ जूठो सूतक परेकोमा रन नहुने केके काम		१५
२७ जूठो परेकाले नगरि नहुने काम		१५
२६ जुँघा खौरनु पर्ने		१६
३३ ज्वाजी सासु शसुरा भन्द, शालाहरूको		१६
३४ जूठो माथि जूठो अथवा सूतक माथि सूतक खण्टिएको		१६

(त)

३ तीन वर्ष विते पछि व्रतबन्ध नहुदै मरेको	२
६ तीन महिना वितेपछि सुनेको	३

(द)

३ दाँत उम्रे पछि ३ वर्ष भित्र मर्नेको	२
४ दुइ वर्ष भित्रको बालक मरेको	२
६ दश दिन बितेको जूठो सूतक सुनेको,	३
६ दश दिन नाघे पछि सौतेनी आना मरेको सुनेको	३
८ दिदी बहिनीहरूको	४
१० दश दिनका बेलुकी पखमा मात्र सुनेकोमा	१५
१७ दाइजो आएका दासदासीलाई मालिकको	६
२० दूकानमा रहेको श्रीज विजयद्व हन्छन् भन्ने कुरा	११
२२ दाह कर्म गर्न लाई अधिकार भएको छोरो	१२
२२ दाह गर्नेले सपिण्ड सम्मको काम गर्न पर्छ भन्ने	१२
२२ दवाय पनि हुने जलाय पनि हुने बालक	१७

श्लोक	विषय :	पृष्ठाङ्क
२८ दाह गर्नेले गर्नु पर्ने काम,		२६
३२ दसदिने भाईको बितेको वा देशान्तर बाट पुरानो भैआएकोमा		१८
६ दशदिने भाईको वर्षदिनबिते पछि मात्र सुनेमा		३
३३ दिदीको घरमा अथवा भाइका घरमा दिदी वा आफ्नै घरमा		१६
३७ देशान्तरको संख्या		२१
३६ दशपुस्ता नाथेका धर्मपुत्रको		२३

(ध)

३६ धर्मपुत्र भई बस्नेले आफु जन्मेका पहिलेका घरको २३

(न)

२ नाल काटे पछि मृत्यु भयकाको	१
“ नाल न काटतै मृत्यु भएकाको	१
३ नालकाटे पछि नाँज न राख्ने मरेकाको	३
३ नाम राखे पछि दाँत न ऊँग्रदै मरेकाको	२
५ नपुंसक (स्त्रीपुरुस दुनै न छुट्टिने) बन्धुको	३
१० नौ दिन धिते पछि दशदिन नपुग्दै आधारान्तमा सुनेमा	४
१७ नोकर वा भतृवालाई मालिकको	६

(५)

७ पुरोहितको सूतक
१० पहिलेको जुठो न चोखिदै अरु था भयेमा

[च]

श्लोक	विशय :	पृष्ठाङ्क
	(फ)	
७ फुपुको जूठो कतिदिन वार्ने		४
७ फुपूका छोरा छोरी		४
	(व)	
१४ ब्रह्मचारीले संस्कार गर्ने हुने र नहुने		४
५ ब्राह्मण र गाइको ज्यान बचाउदा आफै मर्नेको		६
८ बाबुको फुपूका सानि आमा दुन्नी आमा र मामाका छोरा छोरीको		४
१० बाबु मरेका १० दिन मित्र आमा मरेकोमर		५
१२ ब्रह्मचर्य लिएकाले आमा बाबु गुरुलाई बोकि लागेमा		७
१७ बालकको जन्म भए पछि नाल नबेडाउदै गर्ने हुने काम		६
	(भ)	
६ भतिजीको		५
२१ भैमा खनि गाडनु पर्ने बालकहरू		१३
	(म)	
२ मरेकै जन्मेकाको		१
८ माबली बाजे बज्यैको		४
" मामाका छोराको		४
" मामा माइज्यूकी		४
६ मन्त्र सुनाएको चेलाको गुरुलाई		५
२६ मुण्डन गर्ने बेला		१७
३० मलामीले चोखिन केके छुनु पर्छ		१७
मलामिले मरेका घरमा पस्नु के गर्ने पर्छ		१७

[छ]

श्लोक

विषयः

पृष्ठाङ्क

(य)

६ यत्ति लग्छ भन्ने जूठो त्योदिन नाघेपछी सुनेको. ३

७ यजमानको ४

(र)

८ रित् पूर्वक वेद पढाएका शिष्यको गुरुलाई ४

“ रित् पूर्व क मित लगाएका मितको ४

१८ राजा हर्छलाई न लाग्ने भन्ने १०

४० रजस्वलाले स्नान भएपछि फेरी रज देखिएमा २३

(व)

४ विवाह न भएकी छोरीको २

५ वानप्रस्थ आश्रम लिएका दशदिने भाईको ३

४ वाग्दान भएकी विवाह न भयेकी छोरीको २

६ वर्ष दिन नपुग्दै नौ महिना नाघेपछी सुनेको २

३१ वर्ष दिन नाघेपछी सुनेको १८

३८ विवाह भएको छोरी बाबुको घर्मा वा अन्तै मरेमा २२

७ विवाह भएको छोरी लाई आमा बाबुको ४

७ वेद पढाउने वेद गुरुको ४

७ व्रतबन्ध भएको छोरी पढाका नातिको ४

८ व्रततन्ध भएका भागिजको ५

३२ विवाह भएकी छोरी लाई १० दिन वितेको बाबु

आमाको जूठो १८

३४ विवाह भएकी फुपूकी छोरीको १६

७ विवाह भएकी छोरी आमाबाबुको घरमा प्रसूति भै मरी अथवा

[ज]

श्लोक	विषय	पृष्ठक
	(श)	
६ शास्त्र पढायेको चेलाको गुरुलाई		५
२१ शूद्रले छोएको निषिद्ध वस्तु		१२
२४ शूद्रले छुनै नहुने केकेहो		१३
२६ श्मशान बाट फर्केर खल्को हात्ता		१४
	(स)	
५ संन्यास लियेका दशदिने भाईको		३
५ संग्राम गर्दा गर्दै तेसै ठाउमा मर्नेको		३
" संग्राम गर्दा घाउमात्र लागि पछि अन्तै मर्नेको		३
" स्वास्थ्य मान्छे र अनाथ वचाउदा मरेकाको		३
७ सानी आमा ठुली आमाको		४
८ सह पाठी साथिको		४
८ सासु शसुराको		४
११ सुजकेरी स्त्री शुद्ध हुने दिनमा		६
१३ समानै जात अथवा ठुलि जातको मलाम गएको मा		७
१५ साथ लागी रुनको		८
७ सानी आमा ठुली ओमका छोरो छोरीको		४

विषय	पृष्ठाङ्क
अहिंसा पद्य	५५
अहिंसा को महत्व	५८
आह्वान	६३
उक्ति	४२
गयाश्राद्ध संस्कृत श्लोक	४४
जटा पोखरी पू. २ नं. हिमाल	६६
त्रिंशच्छ्लोकी संस्कृत भाषा	१
दशश्लोकी " "	१८
पूर्व २ नं , गहिराथोक	३६
पूर्व तर्फ गयेका कुसुमाकर का सन्तान	३६
प्राचीन हस्तलिखित वंशावलि	३८
" " तर्फना	४१
वक्तव्य	७२
वंश परिचय	४०
भविष्य वाणी	६५
लेखकको परिचय गद्य	४७
" पद्य	५१
समाजको टीका टिप्पणी	६७
शिक्षा कस्तो हुनु पर्छ	४६
शिक्षा युक्त श्लोक	२५
श्री कान्त घिमिरेको जीवनी	२५
हाम्रा पुर्खा उज्जैन छाडी नेपाल किन आये	३१
हाम्रो पुर्खौलिको माग	७३

हाम्रो पुर्वोलिका नाग

हाम्रो पुर्वी विमिरेहरू (पालवशम) ले राज्य गर्थे भन्ने पनि केतु
 उल्लेख भेटियो जसमा पक्का प्रमाण नपाइ लेखिएन। विमिरेहरू
 को सनद बाल मोहरा, तामापत्र, रुजपत्र, ताडपत्र इत्यादि धेरै
 पढी पत्ता लगाएर लाईदछन्। कुनै मुद्राशयहरू संग भए
 लेखकलाई दिन लेखा पढी। गर्नु भये महत्त्व पूर्ण वस्तुको लोभ
 हुने थिएन। श्री सर्वेस्वरको कृपा मिलेमा अर्को निरस्त ब्रंशवली
 छपाउने इच्छा लिएको छु। पाठकहरूमा सशय भयेको कुरा र
 कुनै अशुद्ध भयेको तेस्तै पक्का थाह पायेको, सम्प्रमाणिक परम्परा-
 गत वस्तु लेखक लाई अवश्य सूचित गर्नु हुन्छ भन्ने पूर्ण
 आशा छ।

पशुपति पुराण छापि प्रकाश गरेको सुत्रा भीम प्रसादशर्मा
 विमिरेले हो यो आज सम्म प्रकाशमा आयेको धियेत।

०४

०३

०४

०५

०३

३४

५९

५९

५९

५०

हिन्दू वैदिक शास्त्र नित्य छ अरू सारा झुटा संझनू

शास्त्रैको भरमा परेर रहनू उद्वण्डता त्यागनू

Prof. Madhvanath Mishra, Nepali, Kathmandu, Nepal

नेपाल स्थित “सोमनाथ घिमिरे” यो चित्रको सम्मत

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

अथत्रिंशच्छ्लोकी

पण्मासाऽभ्यन्तरेषु स्त्रपुरुषनिहिते गर्भमात्रे विनष्टे

माता तन्माससंख्यासमदिनमशुचिः स्नानशुद्धाः सपिण्डाः

अन्त्ये मासद्वये तु त्रिदिनमशुचयोऽतः परं स्रतिवत्स्या-

च्चातुर्वर्ण्यस्य तुल्यं भवति वयसि यत् प्रोच्यते शौच-

मात्रम् ॥१॥

अर्थः— आपनै विवाहिता पतिका वीर्यवाट रहेको गर्भ ६ महिना भित्रै तुह्यो भने जति महिनाको गर्भ तुहेको छ, उत्ति दिन आमाले कसैलाई छुनु हुंदैन अशुद्ध हुन्छे । सात महिना उप्रान्तको गर्भ तुहेमा जात जातको जति वताएको छ, उत्ति उत्ति नै सूतक वार्नु पर्छ जुठो वार्नु पर्दैन ।

जन्माशौचाऽऽन्तराले यदि शिशुनशनं नालवृद्धयूर्ध्वकाले

निष्प्राणो निष्पतेद्धौ जननजनितमोशौचमस्त्वेव कृत्स्नम्

प्राङ् नालच्छेदनाच्चेन्निधनमुपगतस्तत् ग्रहेणैव शुद्धिः

सर्वेषां सूतिकायास्त्विह च सकलकं प्रेतशुद्धिस्तु सद्यः ॥२॥

अर्थः— नालमात्र वेडाइयो नामकरण भएको छैन, यत्तिकै मा वालक मस्यो भने अथवा गर्भ तुह्यो भने पनि जुठो वार्नु पर्दैन, सूतक १० दिन वार्नुपर्छ । नाल न वेडाउदै मस्यो भने १० दिने भाईलाई ३ दिन जुठो लाग्छ, बाबु आमालाई मात्र ११ दिन जुठो लाग्छ ।

स्नानं प्राङ्नामतोऽर्वाग्दशनजननतोऽहः परेतेऽग्निदग्धे-
 ऽदग्धे त्वयापि सद्यस्तदुपरि दिनमाज्यब्दतश्चौलशून्ये
 सचौले तु त्रिरात्रं त्रिदिनमितरथाऽप्याव्रताज्जात्यशौचम्
 बातोपित्रोस्तु पुत्रे त्रिदिनमदश्चने सन्निधौ नष्टचेष्टे ॥३॥

अर्थः— नाम करण नगर्दै मरे स्नानले चोखिन्छ । दाँत
 नआएको मरेमा दाहागरे एकदिन नगरे स्नान मात्रले चोखिन्छ,
 दाँत उम्रो पछि तीन वर्ष भित्र क्षौर नभए एक दिन भएकोमा
 तीन दिन जूठो लाग्छ, व्रतबन्ध भएकोमा भने अपना जातको
 पूरै लाग्छ, अपना अगाडि मर्ने बालकको दाँत न आएको
 भए पनि आमा बाबूले पूरै जूठो बार्नु पर्छ ।

उनद्वयन्दे त्वसंज्ञं जनिकरजननीसोदराणां दशाहं
 यद्वाऽस्पृश्यत्वमेवाधिकमिह विषये सूतकं तु त्रिरात्रम्
 स्त्रीषु स्नानेन शुद्ध्यति त्रिपुरुषविषये ज्ञातिराक्षौरकाला--
 दर्वाग्वाग्दानतोऽन्हां त्रिभिरुपयमनाद्भर्तृ गोत्रं स्वकंचा ॥४॥

अर्थः— दुइ वर्ष पुगेको अथवा पुग्न लागेको बालक मरेमा
 बाबु आमा र सहोदर दाजु भाईलाई १० दिन जूठो लाग्छ ।
 जुठो वार्दा कसैलाई छुनु हुँदैन यो विशेष विचार राख्ने कुरा
 छ, तीन दिन अलच्छ वस्नु । छोराको क्षौर गर्ने उमेर जति
 बढ्छी छोरी मरेमा तीन पुस्ता सम्मका दाजु भाई स्नानले
 चोखिन्छन्, वाग्दान भएकी विवाहा नभएकी छोरीको घरपट्टी
 र बाबुपट्टी ३×३ दिन जुठो बार्नु पर्छ ।

(३)

जन्मन्यौपेतमृत्यावपिचदशनिशाद्वादशाहानिषधं

मासं वर्णाः क्रमेणाऽशुचय उचितकृच्छ्रद्रजातिस्तु पथम्
वानप्रस्थे यतौ चोपरमति कुलजे षष्ठके चाऽप्लवः स्या-

द्योषिदोविप्रगुप्त्यै मृतवति च दिनं युद्धविद्वंतु सद्यः ॥५॥

अर्थः—व्रतबन्ध भै सकेको मरेमा र सूतक परेमा ब्राह्मणले दश दिन, क्षत्रियले वाह दिन, वैश्यले पन्द्र दिन, शूद्रले ३० दिन, वानु पर्दछ । ब्राह्मणको यज्ञ भान्साको धन्दा गर्ने शूद्रलाई मात्र १५ दिन लाग्छ जात मिल्दो वानप्रस्थ संन्यास भएको अथवा नपुंसक मरेमा १० दिने भाई स्नानले चोखिन्छ लडाई गई मर्नेको स्नानले र चोट मात्र लागि अन्यत्र मर्नेको १ दिन लाग्छ, खास्नी मान्छे, गाई, ब्राह्मण, बचाउँदा मर्नेको पनि एक दिन जुठो लाग्छ ।

शावेऽतीते दशाहात्प्रभृति विषयके प्राक् त्रिमासात्त्रिरात्रं

पक्षिण्याषष्ठमासाद्दिनमिह नवमात्स्याचतः स्नानमाश्रमम्

स्नानं देशान्तरस्थे त्वथ पितृविषये देशकालाविशेषात्

स्वं स्वं मातुः सपत्न्यास्त्रिदिनमिदमतिक्रान्त्यशौचं

समानम् ॥६॥

अर्थः—१० दिन वार्ने पर्ने जुठो दशाहा भाईलाई १० दिन चित्तो ३ महिना भित्रै छ भने मरेकै ठाउँमा ३ दिन तक लाग्छ ६ महिनासम्म १॥ दिन लाग्छ, ६ महिनासम्म १ दिन लाग्छ त्यसपछिको जति सुकै भए पनि स्नानले चोखिन्छ, आफ्ना आमा भाइको पछि लडाई जैने जति भए पनि देश कालको कपाल

न गरि पुरै वार्नु पर्छ, सौतेनी आमाको १० दिन नाख्यो अथवा १ वर्ष भित्रै सुन्यो भने ३ दिन वार्नु पर्छ, १० दिन बितेको जूठो ३ दिन लाग्छ, वर्ष दिन नाघेको भए आमा बाबु पति पत्नीको बाहेक स्नानले शुद्ध हुन्छ जूठो सूतक लाग्दैन ।

पित्रोर्गेहे समूठाप्रसवमरणयोरेकरात्रत्रिरात्रे

स्यातां पित्रादिकानामथपितृमरणे व्यूढपुज्यास्त्रिरात्रम्
प्र तेष्वर्चाचार्यमातामहदुहितृसुतश्रोत्रियत्विक् सयाज्य
स्वसीयेषु त्रिरात्रं त्रिदिवसमशुचिः सोदकस्तूभायत्र ॥७॥

अर्थः— बाबुकै घर्मा विवाह भै सकेकी छोरी सुत्केरी भये १ दिन, मरे ३ दिन लाग्छ, पतिका घर्मा भए सूतक लाग्दैन जूठो ३ दिन लाग्छ, विवाहा भएकी छोरीलाई बाबू आमाको ३ दिन लाग्छ, गायत्री वेद गुरु, आचार्य, मावली बाजे, बज्यै, व्रतबन्ध, भएको छोरीतर्फको नाति, शास्त्र पढाउने गुरु, पुरोहित यजमान, भाजा भाजीको ३ रात र एकै पधेराको पानी खाने गोत्र मिलेले समेतको ३+३ दिन वार्नु पर्छ ।

पक्षिण्याशौचमृत्विग्दुहितृसुतसहाध्यायिवन्धुत्रयान्ते—

वासिस्वश्रूसुमित्रस्वशुरभगिनिकाभोगिनेयप्रयाणे

मातामह्यां च पित्रोः स्वसरि च विरते मातुले मातुलान्यां

चाथो सज्योतिरेवस्वविषयनृपतौ ग्रामनाथे च नष्टे ॥८॥

अर्थः— ऋत्विक् छोरीतर्फको व्रतबन्ध नभएको नाति, वेद पढ्ने सहपाठी बन्धु त्रय (आपना सानि आमा ठुली आमाका छोरा मामाका छोरा र पुपका छोरा) निजि नर्बक वेद

(५)

पढाएको चेलो, सासु ससुरा खास मित, दिदी, बहिनी, व्रतबन्ध नभएको भानिज, मावली घज्यै मामा, माईज्यूको डेढ १॥ दिन लाग्छ, गद्दीमा बसेको राजा, गद्दी न छोड्दै मरेको र अर्को श्रोत्रको आफ्नो गाँऊको मुखियाको १ एक दिन लाग्छ ।

शिष्योपाध्यायवन्धुत्रयगुरुतनयोऽऽचार्यभार्यासगोत्रा-

ऽनूचानश्रोत्रिवेषु स्वगृहपरमृतौ मातुले चैकरोत्रम्
रात्रिं सत्रक्षचारिण्यथ तु कथमपि स्त्रल्पसम्बन्धयुक्ते
स्तनो न वासोयुतं स्यादिदमपि सकलं सर्ववर्णेषु तुल्यम् ॥६॥

अर्थः—जुन सुकै मन्त्र भए पनि सुनायेको चेलो चेली, शास्त्र पढाउने गुरु, वन्धुत्रय (श्लोक ८ वमोजिम,) गुरुपुत्र, गुरु आमा, सबै अङ्ग पढाउने वैदिक, ८ उप्रान्त १४ पुस्ताका भैयात, आफ्ना घर्मा मर्ने श्रोत्रिय, एउटै यज्ञमा व्रतबन्ध भएका, एउटै गुरुबाट मन्त्र सुनेका साथीको १ दिन लाग्छ । अरु थोरै थोरै नाता जुटेका जोसुकैको पनि सवस्त्र स्नान गरे हुन्छ, यो आशौच सबै जातको एकै हो ।

चद्धाऽऽशौचस्य मध्ये त्वपरमपि समं स्वल्पकं वा सजाति-

प्रेते जात्यन्तरं वा यदि भवति तदा पूर्वशेषेण शुद्धिः
द्वाभ्यां तद्वात्रिशेषे त्रिभिरपरदिनैर्यामिनी यामशेषे

नैवाऽऽशौचेन पित्र्यं पितरुपशमने पक्षिणी नोत्तमृत्यौ ॥१०॥

अर्थः—मर्नेबित्तिकै वा आशौच चढेबित्तिकै, स्वजाति वा अन्यजाति

(६)

सानो आशौच परेमा पहिलेकैले चोखिन्छ; तर जूठोमा जूठो सूतकमा सूतक परेमात्र, सूतकमा जूठो परेमा त जूठैले जित्छ । दशौँ दिनको आधा रातमा परेता थप् २ दिन वार्नु पर्छ, । दश दिनको रातमा परे ४ प्रहरमा मात्र सुने ३ दिन थप वार्नु पर्छ, (११ दिन देखि पछि सुने पुरै लाग्छ,) बाबु, आमा, पति, स्त्रीको भने अरूकोमा थप भए पनि पूरै आशौच वार्नु पर्छ, बाबुका १० भित्र आमा मरे १॥ दिन बढी, बाबु मरे पूरै वार्नु पर्छ ।

सर्वं त्वाशौचमन्तर्यदि विदितमिदं शेषमात्रेण शुद्धि-

दाहोर्हादाहिताभनौ मरणदिवसतोऽन्यत्र कुर्यादशाहम्

पूर्णं स्नात्वा सचैलं विहितहितकृतावर्हकाः स्मृतिका तु

त्रिंशद्रात्रं नयोग्या सुरपितृकरणे विंशतिं पुत्रसूस्तु ॥११॥

अर्थः—जस्को जतिदिन जूठो सूतक वार्नु भनेर बतायेको छ, त्यसको त्यति दिनभित्रै सुनेमा जतिदिनको छ, अरू बाकि दिन जूठो सूतक वारे चोखिन्छ, अग्निहोत्रीको ता दाहगरेका दिन देखीमात्र हिसाव गरि वार्नु पर्छ, अग्निहोत्री न भए मरेकै दिन देखि वार्नु पर्छ, दिन बितेको जूठोमा भने दशाहाभाईले सधस्त्र स्नान गरे मात्र पनि वेदोक्त कार्यगर्न हुन्छ, चोखिन्छन् । जननाऽऽशौचमा सुतकेरीले छोरी जन्मे १ महिना, छोरो जन्मे २० दिन पानी छुन हुदैन । देवकार्य पितृकार्यमा पनि ताकि का दिन सम्म अनधिकारि हुन्छन् ।

(७)

निर्हृत्याऽन्यं प्रमीतं दिवसमशुचिकोऽथाऽसवर्णं तदुक्ता-
 ऽऽशौचोऽथाऽनाथमाद्यक्रतुशतफलभागाप्लवेनैवशुध्येत्
 नीत्वोपाध्यायमातोपितृपरमगुरून् ब्रह्मचारी न दोषी
 तेभ्योऽन्यं निर्हृतोऽस्य व्रतमपिचित्तं भ्रश्यतेऽवश्यमेव॥१२॥

अर्थः—आफ्नो जात मिल्दो जुठोभने न लाग्ने मुर्दा चोकेको
 जलाएकोमा वास गाँस अन्तै भये १ दिन, वासमात्र भए ३ दिन,
 वास र खान पानसमेत मर्नेकै घरमा भए १० दिन लाग्छ । जात
 नमिल्दो घटिया जातको भए, उसैका आशौच सँगैचोखिन्छ ।
 उपाध्याय ब्राह्मणको अनाथ लाशलाई ज्याला नलिई दाह
 संस्कार गरिदिये १ शय यज्ञगरेको फल मिल्दछ, स्नानले
 चोखिन्छ अथवा १ दिन वारे पनि हुन्छ । गुरू, आमा, बाबु,लाई
 छोडि दाह गरे पनि ब्रह्मचर्य नष्ट हुदैन, यी चोहक ब्रह्मचारीले
 छोडि दाह गरे ब्रह्मचर्य नाशिन्छ, छुनुहुदैन ।

तुल्योत्कृष्टानुयाने वसनसहितकोऽम्भस्यवाऽऽलुत्य वह्नि
 स्पृत्वाऽऽज्यं प्राश्य शुद्धयेदथदिनमशुचिर्हीनवर्णानुयाने
 पक्षिण्येकान्तराऽनुव्रजत इह भवेद् द्वयन्तरत्वे त्रिरात्रं
 कृत्वा स्नात्वा सुनद्यामसुयमनशतं सर्पिराशं च कुर्युः॥१३॥

अर्थः—आफु भन्दा बढिया जात अथवा समान जातको
 मलाम गए सवस्त्रस्नानगरि घिउ खानु, आगो छुनु चोखिन्छ,
 एक पिढी तलको भए १ दिन, दुईपिढी तलको भए १॥ दिन
 लाग्दछ, तीन पिढी तलको भए समुद्रमा पुग्ने नदीमा स्नान

(८)

गरी सयपल्ट प्राणायाम धिऊको भोजन गरी ३ दिनमा शुद्ध हुन्छ ।

ताताऽम्बाचार्यकेभ्योऽनलजलतिलदो ब्रम्हचारी तदीया-

ऽऽशौचोऽन्येभ्यस्तु तदः पुनरुपनयनं चाधिकं कारयेत्तु अन्येत्वज्ञातिकेभ्यो यदि ददति तदा तत्प्रयुक्ताऽशुभाः स्युः

कुर्युः कृच्छ्रत्रयं वाऽधमदहनविधौ तन्तमेवाऽऽप्नुवन्ति ॥ १४ ॥

अर्थः—ब्रह्मचर्य मै वसेको भये पनि बाबु, आमा, उपनयन, वेदारम्भ गराउने गुरु, गुरुआमा मरेमा तिलाञ्जलि दिने ब्रह्मचारी लेखियेको आशौच वारे चोखिन्छ, सो बाहेक अरुलाई दाह गःसो तिलाञ्जलि दियो भने त्यस्तो ब्रम्हचारीले लाग्ने जूठो वारि कन पनि अर्को व्रतबन्ध गर्नु पर्छ, अनि मात्र शुद्ध हुन्छ । नीचो जातलाई जलाये पछि नीचै जात हुन्छ तसर्थ लाग्ने आशौच वारे पछि पनि ३ पल्ट प्रायश्चित्त नगरी हुदैन ॥

पालाशीमाहिताग्नेः प्रतिकृतिमथवाऽस्थीनि दग्ध्वादशाहा-

ऽऽशौचा ज्ञातयः स्युस्तत इतरनृणां त्रीण्यहान्येव कुर्यु अन्ये विप्राद्यशौचे सकृददनमदंस्तावदाशौचकृत्स्या-

द्यावत्तं पां तदन्ते व्रतमपि च चरेद्रोदने त्वेकरात्रम् ॥ १५ ॥

अर्थः—देहदाह बाहेक पुत्ला र हाड दाह गरेकोमा अग्निहोत्र लिनेको दशाहा भाईलाई दश दिनै लाग्छ, अग्निहोत्र नलिनेको भये त्यस्तामा ३ दिन वारे पुग्दछ, जठो नलाग्ने थियो तर जूठो परेका घर्का १ दिन मात्र पान अन्न खायो भने त्यो घर्कालाई

(६)

लागे जति जूठो लाग्छ, मस्रो भनि मर्नेका नाँउमा रनेसँग
स्वर मिलाई रोयो भने १ दिन वार्नु पर्छ ।

जन्मन्यस्पृश्यता नो भवति कुलभुवां मातृवर्जं पितुस्तु

स्नानादूर्ध्वं सचैलादथ निधनकृताऽऽशौचकेऽल्पे त्रिभागे
पूर्वांशस्यापरीत्यं महति च यदि संचायनं वृत्तमासी-
न्नो चेत्तस्योपरिष्ठादथ तु गृहजयोर्दास्यो राप्त्वोर्ध्वम्॥१६॥

अर्थः— जननाशौचमा अर्थात् सुत्केराका आमा अर्थात्
सुत्केरी बाहेक अरुमा अर्थात् अरु दशाह दाजुभाइमा अस्पृश्यता
रहन्न, अर्थात् सुत्केरी बाहेक अरुलाई छुन हुन्छ । बाबुले नयाँ
बालक जन्मे पछि सचैल स्नान गर्नु त्यस पछि छुनु हुन्छ, ३ दिन
वार्नु पर्ने जूठो ३ भाग गरी पहिलोमा छुनु हुन्न, दोश्रो तेश्रो
भागमा छुनु हुन्छ, दशदिने जूठो अस्थिसञ्चयन श्राद्ध गरेको भए
३ दिनपछि छुनुसम्म हुन्छ, नगरेको भए हुंदैन, अर्थात् अस्थिस-
ञ्चयन गरेको भए जूठोको ३ भाग गरी एक भागमा छुनु हुन्न
२ × ३ भागमा हुन्छ, आपत्ता घर्मे जन्मेका दास दासीलाई भने
नुहाए पछि छुनु हुन्छ ।

अन्नेनोपात्तयोस्तु त्रिरजनि चरणादत्तदास्त्रादिकानां

स्वाम्याशौचाहसंख्यासमदिनगमनादूर्ध्वमन्यत्तु सूक्तम्
जातेऽपत्ये तु तस्मिन्नहनि निशि च ते मङ्गलार्थेषु योग्याः

सर्वाशौचं सदा नो भवति यतिवनिब्रह्मचर्यस्थितानाम्

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

(१०)

अर्थः— उपरियाले जुठो पर्ने घर्मा भतुवा वस्नेलाई ३ दिन पछि छुनु हुन्छ । दाइजो आएका दास दासीलाई भने मालिक सरहै हुन्छ, उनीहरूले अरुलाई र अरुले उसलाई छुनु र अरु काम गर्नु पनि हुन्न । जन्म सूतकमा खाली बालकको निमित्तको जातकर्म नान्दी श्राद्ध, दान प्रदान नाल नवेढाउञ्ज्याल गर्न हुन्छ, पूर्वाङ्ग नगरेका विवाह व्रतबन्ध अरु कुनै काम गर्न हुन्न, छैटीका दिन राहु वेध नहुञ्ज्याल षष्टिकाको पूजा भयेपछि दिन खान दोष लाग्दैन । यो सबै आशौच संन्यासी वानप्रस्थि, ब्रह्मचारीलाई लाग्दैन ।

तत्तत्कार्येषु सत्रिव्रतिनृपनृपवदीक्षितत्विक्स्वदेश—

अंशोपस्त्वप्यनेकश्रुतिपठनभिषकारुशिल्पातुराणाम्
संप्राब्धेषु दानोपनयनजन श्राद्धयुद्धप्रतिष्ठा—

चूडातीर्थार्थयात्राजपपरिणयनाऽऽद्युत्सवेष्वेतदर्थं ॥१८॥

अर्थः— ज्यादै आवश्यक नगरि नहुने काम जुठो सूतकले छेकिदैन (जस्तो आफुलेअन्न नवाडे सयौं प्राणि भोकै मर्ने भये) कुनै व्रतको आरम्भ भएको भये पनि रोकिदैन स्वयं राजालाई, राजाका कर्मचारीलाई, यज्ञमा दीक्षित भएको यजमानलाई, वरण भै सकेका ऋत्विगलाई, अकस्मात् देशमा उपद्रव भएमा, आपत्ति परेमा सत्रै वेद पढि रहनेलाई रोगी वैद्य कालीगढ चित्रकारलाई दान व्रतबन्ध यज्ञ श्राद्ध संग्राम व्रतादि प्रतिष्ठा जलाशय प्रतिष्ठा चूडा तीर्थयात्रा जप विवाह इत्यादि काम आरम्भ भै सकेको भए जुठो सूतक लाग्दैन ।

(११)

नाशौचा ज्ञातयः स्युः पतितपतिसुतब्रह्मविट्घातिनीषु
 दोषात्पाखण्डिचोराश्रमरहितसुरापेयहीनोपगासु
 सन्दर्पात्सर्पविप्रक्षितिपपशुदिवाकीर्तिकाद्यैर्हतेषु
 स्वेच्छापूर्वश्चक्षुज्वलनजलविषाऽनोशकाद्यैर्मृतेषु ॥१६॥

अर्थः— जातवाट पतित भयेकी, पति, छोरो, ब्राह्मणको
 घात गर्ने स्त्री मरेमा वा सुत्केरी भएमा र, पाखण्डी चोर
 अर्थात् ब्रह्मचारी गृहस्थ वानप्रस्थ संन्यास ई ४ आश्रम मध्ये
 कुनै आश्रममा नरहेको मरेमा, मदिरा नखाने जातले मदिरा
 खाने गरेको छ भने तेस्तो मरेमा, नीच जातकी स्त्री राखने
 मरेमा, सेखीले भगडा गरी मर्ने वा सर्पले डसी मर्नेको, ब्राह्मण
 का श्रापले राजाका हुकुमले र दाहा सीङ् हुने पशुवाट मरेमा
 चण्डाल जातले मारेको र सेरिङ् डुबेर विष खाएर, अन्नै
 नखाएर अपहत्ते गरेर मर्नेको दशाह बन्धुमा जूठो लाग्दैन ।

नाशौचं शाककाष्ठाऽजिनलवणतृणक्षीरनीरामिषेषु
 पुष्पे मूले फले चौपधिदधिमधुषु स्यात्तिलेक्ष्वामभोज्ये
 दद्यादद्यादिमानि स्वयमनुमननात्स्वामिनोयातिजातोऽऽ-
 शौचे वाकृत्रिमे वा पणितमपणितं चापिसर्वं शुचिः स्यात्
 ॥२०॥

अर्थः—मृत्यु सूतक, अथवा जन्म सूतक परेका घर्को
 कुनैकारण नखाई नहुने नदिई नहुनेपसो भने, साग, काठ,
 छाला, घास, नुन, दूध, दही, पानी आदिमा खाँने कुरा फल,

फूल औषधि, मह, तिल, ऊखू, काचोखानेकुरा, इत्यादि अर्काका हातले दिनु, लिने र खानेलाई दोषलादैन। दुकान-दारलाई जूठो सूतक परे पनि उसका पसलको चीज चीज चिटुलो हुदैन, किने पनि, त्यसै पाये पनि लिनुहुन्छ, दोष भागी हुदैन।

जातारण्याग्निनार्वाक् परिणयनविधेर्दग्धिराधानकालोद्-
गृह्येणोर्ध्वं तु विध्याहितहुतवहनैर्लौकिकेन त्वभावे
चण्डालाग्निं चिताग्निं पतितहुतमुजंभृतिकाऽमेध्यवह्नीज्
जद्याच्छूद्राऽऽहृतेनेन्धनदहनघृताद्येन दाहोप्यदाहः॥२१॥

व्रतबन्ध भयो विवाहा भएको छैन भने त्यस्तालाई अरणि मथेका आगोले, विवाह भयो आधानकर्म भएको छैन भने विवाहकै आगाले, तेस पछि अग्निहोत्रको आगोले, दाहगर्नु पर्छ, यो बताये बमोजिमको आगो न पाये वरू लौकिका आगाले दाह गर्नु, चण्डाल, जात पतित, सुत्केरी र अरू अशुद्ध आगाले पनि दाहा न गर्नु, शूद्रले ल्याएको दाउरा ध्यू आगो इत्यादिले दाह गःको भने पनि दाहागरेको नगस्यै हुन्छ।

सर्वतूष्णींविदध्यादुपनयनविधेः प्राक् परं तु स्वशाखा-

गृह्योक्तैस्तद्विधानैः सकल शवविधिं ज्येष्ठपुत्रोऽवरोवा
पुत्रोभावे क्रमेण स्वकुलजजननीवंश्यशिष्यत्विजोवाऽऽ-

चार्योवा यत्र कुर्यात् प्रथमदिनविधिसोऽपितत् सूतकान्तम्

अर्थः—छोराको व्रतबन्ध भयेको छैन, उसैले क्रिया गर्नु पस्छो भने दाहागर्दा मन्त्र न पढी चुपचाप दाह गर्नु । उपनयन भये पछि भने विधि पूर्वक दाह गर्नु पर्छ, जेठो भए सम्म उसैले, नभये जो जेठोछ, तेसै छोराले दाह गर्नु । छोरा नहुनेको १० दिने दाजुभाई, मावली, आचार्य, जोछन, उनैले दाह गरि दिनु, स्त्री पुरुष जोभये पनि दाह गर्नेले सपिण्डो न हुन्जेल सम्मको काम उसैका हातबाट गर्नु पर्छ ।

आनाम्रः खातमात्रं न जलहुतवहौ नामवर्षत्रयान्तः-

कामं बोद्ध्वन्तु नित्यौ भवत उपरतेऽचौलके चौलयुक्ते-
नित्यौ कालाऽविशेषादथपितृमुखराः स्नापयित्वाऽम्बरस्र-
ग्गन्धाद्यैः शोभयित्वा मृतमथ खनने योग्यमाज्यैर्दिलिप्यः

॥२३॥

अर्थः—नाउ न राख्दै मर्ने वालक जलाउनु, वगाउनु हुदैन, भैमा खनीगाड्नु, सो पछि तीन वर्षभित्र गाड्नु जलाउनु, आफ्नो खुसी, ३ वर्ष नाघे पछि क्षौर भये पनि नभये पनि दाह गरि चितापखाल्नु पर्छ, जमिनमा गाड्दा बाबु अथवा आफ्नै जातले खाडल खन्नु, र घिऊ घसी नुहाई चन्दन, माला फूल नयावस्त्र, लगाई उतर शिर गराई गाड्नु पर्छ ।

प्रत्यभ्द्वारान्नगर्यावहिरवनिमुरं, क्षत्रियंतूत्तरेण-

प्राग्द्वारेणैव वैश्य, पितृदिशि वृषलं नाययित्वाऽनुयायुः
वर्षीयः पूर्वमूनद्विशरदुपरतौ नानुयानेऽनियामः

शूद्रैः स्पष्टोऽथवोढो यदि भवति मृतः प्रेतभावान्नमुक्तिः ॥२४॥

(१४)

अर्थः— लाश निकाहदा ब्राह्मणको शहरको पश्चिम ढोकाबाट, क्षत्रियको उत्तर ढोकाबाट, वैश्यको पूर्व ढोकाबाट शूद्रको दक्षिण ढोकाबाट निकाली बुढालाई अगाडिलाई श्मशानमा लैजानु । दुइवर्ष बितेका सबैको यो विधान हो । उत्तम जातको लाश नीच जात अथवा शूद्रलाई छुन नदिनु, छोयो भने कहिल्यै प्रेतबाट छुट्नेन ।

ज्ञातीनां मातृपित्रोरपि परमगुरोर्नित्यमम्भोऽथमित्र-

प्रत्तास्वस्त्रीययाज्यश्वशुरगुरु सुहृद्याजकानां यथेष्टम्
न व्रात्यब्रम्हचारिव्रतियतिपतितक्लीबपाखण्डचोरा
दद्यु र्येत्वत्रपिण्डाऽनलजलकथनानर्हकास्तेतु सूक्ताः ॥२५॥

अर्थः— अञ्जुली दिदा १० दिने भाईले दशाहा भाईलाई, छोरोले आमा बाबुलाई, गुरुलाई, आचार्यलाई, करै लाग्छ । मित र विवाह भएका छोरी बहिनी, फुपू, सानिमा, ठुली आमा उनका छोरा छोरीलाई अञ्जुली दिन आफ्नो खुस, ब्राह्मणको १६ वर्षभित्र, क्षत्रियको २२ वर्षभित्र, वैश्यको २४ वर्षभित्र व्रतबन्ध गर्नुपर्छ, तेती भित्र व्रतबन्ध न भएका ३ जात काले र ब्रह्मचारी चान्द्रायण व्रत सुरु गरेका, संन्यासी जातबाट बाहिर भएका, पाखण्डी चोर इत्यादिले संग अञ्जुलि दिन हुदैन नदिनु ।

संस्कृत्यानीक्ष्यमाणाः सकलकुलभुवो बालपूर्वा व्रजित्वा

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

नादय वृद्धपूर्व पयास सवसना एकवार निमज्ज्य ॥

(१५)

पाषाणेत्रिः सकृद्वा प्रतिदिनमुदकं ब्राह्मणे दक्षिणाऽऽस्याः —
 क्षेत्रेदृग् मुखा वै मृतवति विशितु प्राङ्मुखास्ते ददीरन्
 ॥२६॥

अर्थः— लाश जलाई सकेपछि पछिल्लि न हेरी जो
 काखो छ उसलाई अघि अघिलाई घर जानु, नदीमा पहिले
 बुढाले, पछि अरूले एक फेर स्नान गर्नु, स्नान गरि सकेपछि १०
 दिनसम्म एक ढुङ्गा माथि ३+३ अञ्जुलि दिनु, अञ्जुलि दिदा
 ब्राह्मणको दक्षिण, क्षत्रियको उत्तर, वैश्यको पूर्व फर्कनु पर्छ;
 दशाहा भाई समेतको यो कृत्य हो ।

स्नायुर्भूयोऽपि तत्र त्रिनिश्चमनशना ज्ञातयोऽहर्निशं वा
 क्रीतोत्पन्नाशनावाऽऽमिषलवणपयः क्षीरमन्नं त्यजेयुः
 स्त्रीसङ्गं मङ्गलानि व्यसनहसनमुद्रोदनोच्चाऽऽसनानि
 तार्णाऽऽस्तीर्णक्षितौ ते पृथंगतिनियताः संविशेयुर्निशायाम्
 ॥२७॥

अर्थः— जलाञ्जलि दश दिने भाईसम्मले १० दिनसम्म
 एकै ठाउँमा दिनु । ३ दि अथवा एक दिन उपवास वस्तु, भोक्त
 खप्न नसके मागेको किनेको चिज खानु घरको न खानु,
 आमिषः (विडुलो) वस्तु, नुन, दूध, अन्न, स्त्रीसंभोग,
 शुभ काम, अमल, (सुर्ति, तमाखु, नस, शराव, चीया, कफि,
 पान इत्यादि) खुसी, हासो, रुने, उच्चासनमा वस्ने काम,
 न गर्नु भार, पराल, माथि, छुट्टै छुट्टै ब्रह्मचर्यमा रहि सुत्नु
 पर्छ । Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

(१६)

संस्कर्ता दर्भपुञ्जं समधुदहनतः प्रत्यहं पिण्डमेकं-
 भूमावेधाऽऽवपेत प्रथमदिनचरुद्रव्यमेवोपरिष्ठात्
 दार्हाहादेव गण्यं चयनदिनं मिदं चोदितोऽह्नां चतुर्णां-
 मेकस्मिन् सप्तमेवाऽहनि नवमदिनेवाऽनुपेतैतु नैतत्॥२८॥

अर्थः— दाह गर्ने छोरा अथवा बन्धुहरूले १० दिनसम्म
 भैमा कुश ओछ्याइ महमिलायेका पिण्ड एउटै वेदिमा एउटै
 विधिले दिनु, जलायेका दिनदेखि गनेर ४+७+६ जुन दिनमा
 भये पनि व्रतबन्ध न हुनेको बाहेक अस्थि सञ्चयन श्राद्ध
 गर्नु पर्छ ।

वर्षीयस्युद्गते तूपरि वपननखच्छेदनं सूतकान्ते
 मध्ये वा केचिद्वृक्षः पितृपरमगुरुष्वेववापाऽऽदिनित्यम्
 अत्रस्मार्तं शुभार्थं भणितमभणितं तत्स्वगृह्यैर्विदित्व
 कृत्वा दानं च दद्यादशुभभयभिदेभूसुरेभ्यः शुभार्थं

॥२९॥

अर्थः— उमेरले बुढो वा नाताले बुढो मरेमा जुँघा दारी
 तुरून्तै खौरनु पर्छ, जूठाको अन्त्यमा अथवा २+३+४ दिनमा
 मुण्डन गरे पनि हुन्छ भनि कतै २ लेखेको छ बाबु, आमा,
 बाजे बज्यै, गुरु, मरेमात जुँघाँ दारी कपाल न खौरि हुदैन,
 आफ्नो र प्रेतको कल्याण हुने कुरा छ भने यहाँ भने पनि न
 भने पनि कुलाचार विधिले १० दिनसम्मको काम गरि अशुद्धि
 नाश गर्नु खास शुभफलका लागि न ब्राह्मणलाई विशेष दान
 गर्ने बाहेक अरु केहि छैन ।

दत्त्वापिण्डं सपिण्डाः परशववहनस्नायकाश्च व्रजित्वा

तद्वेश्मद्वारिचास्यप्रशमितमनसो निम्बपत्रं विदश्यं

आचम्याग्न्यं वु दूर्वाङ्कुर वरवृषभानक्षतान् गोमयश्च

स्पृष्ट्वा सिद्धार्थतैः शान्त्यथ दृषदिपदं न्यस्य सर्वे विशेष्युः

अर्थः— दाह सँस्कार सक्रिपछि चितामा पिण्ड दिइ
स्नान गरि फिर्ने दशाहा भाईहरुले अथवा मलामीहरुले मनको
घर ढोका छेउमा गइ शान्त चित्तले निमको पात खायेर पानि
अचाई आगो, पानि, दुबो, अक्षता, गोरू, गोबर, सस्युंको तेल
छोयेर एउटा दुड्गो माथि टेकतै घरभित्र पस्नु पर्छ विच विच
चाटै हिडनु हुदैन ।

इति त्रिशल्लोकी समाप्ता

॥ ॐ ॥

अथ दशश्लोकी

त्रिंशच्छ्लोक्या मप्यनुक्तं तमर्थं कृष्णदैववित् ।

ग्रन्थान्तरात् समाकृत्य दशश्लोकीं करोति वै ॥

दम्पत्योरतिपत्यशौचमुदितं देशान्तरेऽब्दान्तरेऽ-

प्यन्योऽन्यं दशवांसरं दशदिनं पित्रोर्मृतौ पुत्रकः—

कुर्याच्च त्रिदिनंसपत्नजननीनाशे सपत्न्योर्मिथो-

दिग्धस्त्रोन्मितमौरसात्मजमृतौ ताताऽम्बयोः स्यात्त्र्यहं

॥३१॥

अर्थः— पर्देशमा मरि वर्ष दिन नाघेको भये पनि बा-
आमा स्त्री पुरुषको १० दिन पुरै लाग्छ । सौतेनी आमा
भने तेस्तोमा ३ दिन मात्र लाग्छ, सौतालाई सौतेनीको दश दिन
लाग्छ, छोराको वितेको जूठो सुनेमा बाबु आमालाई ३ दिन
लाग्दछ ।

ऊढायादिगहोत्तरं पितृमृतौ पुत्र्याः सदापक्षिणी

दिग्धस्त्रात् परमन्यदेशगसपिण्डाऽसुप्रयाणे भवेत्

प्राक् पक्षत्रितयात् त्र्यहं सुविदिते मासत्रयात् पक्षिणी-

षाण्मासात् कुदिनं च वत्सरमितेः सज्योतिरब्दोत्तरं

॥३२॥

अर्थ:— बाबु आमाको जूठो विवाहा भै सकेको छोरीले १० दिन वितेपछि सुनी भने १॥ दिन बारे हुन्छ । वितेको वा देशमा मरेको, अथवा आफै पर्देश गएको, दश दिने भाईको जूठो ४५ दिनभित्र सुनेमा ३ दिन, ३ महिना भित्रको १॥ दिन, छ महिना वितेको १ दिन, १ वर्षभित्रको रातमा सुने रातभर दिनमा सुने दिनभर (सऽज्योतिः) जूठो पार्नु पर्छ । वर्ष दिन नाघि सकेको भयेता स्नान मात्रले चोखिन्छ जूठो लादैन ।

स्नानं स्यादिहमज्जनं निगदित कैश्चत्वथो विट्पतौ

नष्टे मज्जनमेकरात्रमथवा स्याच्छ्वश्रुतकान्तयोः

श्यालेऽहस्तु तदात्मजेऽभिषवणं स्वस्त्रोर्मिथो आतृसो-

दयोश्च त्रिनिशं परस्परगृहे गेहान्तरे पक्षिणी ॥३३॥

अर्थ:— १ वर्ष वितेको जूठो स्नानले चोखिन्छ भनि कपैले भनेकाछन्, यो सबै वितेको (अतिक्रान्त) आशौचको कुरा हो । ज्वाइँ, सासु, शसुराको कसैले १ दिन, कसैले स्नान मात्रले चोखिन्छ भनि बतायेका छन, जेठान, शालाको १ दिन भदाको स्नान मात्र गरे हुन्छ, दोजु भाई र दिदी बहिनीको उस्का घरमा उ मरे ३ दिन, अपना २ घरमा वा अन्तै मरे १॥ दिन जूठो लाग्छ ।

एकाहस्तु विवाहिताजनकसोदर्यादिकन्यामृतौ-

श्वश्रू तत्पतिनाशने त्रिदिवसं पक्षिण्यहोऽङ्कादिषु-

(२०)

पूर्वाऽशौचसमापनोर्ध्वमपरं पूर्वार्धकं चेच्छूतं-
कर्तव्यं तदपि त्र्यहादिमृतकेऽतीते भवेत् स्नानकम्
॥३४॥

अर्थः— आपना वायुका सहोदर दिदी बहिनीका विवाहा
भै सकेका छोरीको १ दिन जूठो लाग्छ । आपनै सामुन्ने मनै
सासु शसुराको ३ दिन जूठो वार्नु पर्छ, टाढा मनैको १२ प्रहर
लाग्छ, गाउँ मात्र फरक् नजिकै जस्तो भए १ दिन लाग्छ, एउटा
जूठो सकेपछि आर्को सुने पुरै वार्नु पर्छ । ३ दिन लाग्ने जूठो
३ दिन चितेपछि विवाहा भयेकी छोरीले सुनेमा वायु आमा
वाहेकको वार्नु पर्दैन । यहाँ आदि शब्दको मतलब तोकिएको
दिनपछि स्नान मात्रले शुद्ध हुन्छ भनेको हो ।

अस्थनां दाहे पलाशप्रतिकृतिदहने वाऽऽहिताग्नेः सपिण्डा
दिग्घस्त्राद्यागुभार्हाः स्युरथ तदितरस्यास्थिदाहादिके वै
पूर्वालब्धाद्ययोर्दिग् दिनमघमुदितं पुत्रपत्न्यो गृहीताऽऽ-
शौचत्वे त्वेतयोः स्यात् पुनरपि शवसंस्कारकाले त्रिरात्रम्
॥३५॥

अर्थः— अग्नि होत्रीको पूरा शरीर नपाइ हाड मात्र दाह
गरेको अथवा कोश कुशको पुट्ला वनाइ दाह गरेकोमा पहिले
१ पटक पुरै वारि सकेको भए ३ दिन मात्र लाग्छ, न वारेको
भए आमा, बाबु, स्त्री, पतिको पुरै अरुको १ दिन लाग्दछ ।

(२१)

पत्युर्जायान्त्यकार्ये स्मृतवदपि सन्त्योर्मिथो ज्ञातिकानां-
 प्रागप्राप्तोऽशुमानां ग्रहमुदितमसिद्धाऽग्निसंस्कारकाले-
 तेषां लब्धोऽशुमानां शवदहनविधौ स्नानमेतद्दशाहा-
 दूर्ध्वकृत्ये ग्रहाय भवतिदिगहमद्वये तु शेषेण शुद्धिः
 ॥३६॥

अर्थः— मृत्यु भएको टायम वितेपछि पछिबाट (पर्णशर)
 पुतला जलाएमा स्त्रीको पतिलाई, सौताको सौतालाई ३ दिन
 जुठो लाग्छ । अग्नि होत्र न लिएको दशाहा बन्धूलाई पहिले
 न बारेको भए ३ दिन लाग्छ, एक पटक बारि सवेकालाई
 स्नानले मात्र चोखिन्छ, वितेका आशौचको नियम हो, १०
 दिन भित्रै भए मात्र पुग्न लाग्ने, न भए जति दिन बाकि छ,
 उतिनै बार्नु पर्छ,

रात्रौभागद्वये प्राग्दिनमपरलवेत्तरं सूतकर्त्ता-

शौचाद्येऽथै रगोत्रोद्धवजनिमरणाऽतिक्रमाशौचकानि
 दम्पत्योः स्युर्द्वयोर्मातुलभगिनिमुखाऽऽशौचकान्येकतः स्युः
 विप्राद्विशैर्जिनैः खाग्रिपिस्वरसैर्योजनैः स्याद्विदेशः ॥३७॥

अर्थः— मृताशौच, जन्माशौच, अथवा न छुनेको पनि
 दिन गन्ति हिसाव गर्दा रातको ३ भाग गर्नु र पहिलो २
 भागको अघिल्लो दिन त्यसपछि पछिल्लो दिन मान्नु, कन्या
 दान गर्दा पनि २० घडिपछि रातको लग्न भये पनि भोको
 वस्तु पर्दै न सो दिन खाना खाये हुन्छ, भोलि पल्ट स्नान गरि
 Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

(२२)

कन्यादान गर्नु, जूठो सूतक पतिलाई जति लाग्छ, त्यही गोत्रकी स्त्रीलाई पनि उति लाग्छ, अपना मावली दिदी बहिनी सानिमा आदि मावली फुपूको छुट्टै लाग्छ, ब्राह्मणको ८०, क्षत्रियको ६६, वैश्य र सत्शूद्रको १२०, शूद्रको २४० कोश टाढा देशान्तर कहिन्छ, जूठो सूतकमा यसको भेद घतायेको छ।

ऊढायाःकन्यकाया जनिकरभवने स्रुतिमृत्योस्त्रिरात्रं

पित्रोःपितृव्यकादेर्दिनमपरगृहे तन्मृतौ स्याच्च पित्रोः
आशौचं नेतरेषामथ परकुलजे दत्तके नष्टचेष्टे

मात्रोः पित्रोःस्थं स्यादितरकुलभुवामेकरात्रं भवेच्च

॥३८॥

अर्थः— विवाहा भने भयेकी तर बाबु कै घर्मा बसेकी छोरी सुत्केरी भै अथवा मरी भने आमा बाबुलाई जन्म मृत्यु आशौच ३ दिन, दाजु भाईलाई जन्माशौच १ दिन, मृत्युआशौच ३ दिन लाग्छ, बाबुको घरमा पनि होइन पतिका घरमा पनि होइन अन्तै मरेमा बाबु आमालाई ३ दिन, एकै पेटका दाजु भाईलाई १॥ दिन लाग्छ, काकाहरूलाई भने आशौच लाग्दैन, पतिका घरको सूतक लाग्दैन जूठो मात्र लाग्छ. भिन्नै गोत्रको हवोस्, अथवा ७ पुस्ता टाढाको धर्म पुत्र मरेमा दुवैतर्फ बाबु आमालाई ३×३ दिन वन्धुलाई १ दिन आशौच लाग्छ, त्यो धर्म पुत्र जन्मेको कुललाई भने जूठो सूतक लाग्दैन।

(२३)

कुर्यान्मात्रोश्च पित्रोस्त्रिनिशमकुलजो दत्तकोशौचमेध्योऽ
 न्यस्मिन् पूर्वे सपिण्डे मृतवति न भवेदुत्तरे चैकरात्रम्-
 तत्सन्तत्याश्च पूर्वं जनकपितृकुले नाशुचित्वं परस्मिन्
 तातज्ञातौ दिनं स्यादथ कुलजसमं दत्तके स्यात्सपिण्डे
 ॥३६॥

अर्थः— आपना कुलमा नजन्मेको अथवा दशाहादेखी परको
 धर्म पुत्र भये दुवै तर्फका आमा बाबुको ३ दिन बार्नु, आमा
 बाबुभन्दा पनि पाँचौ आर्का पट्टीको दशाहा भाईको भने
 धर्म पुत्र बस्नेलाई लाग्दैन, छाडेका बाबु पट्टिका दशाहा मरे
 एक दिन लाग्छ ।

धर्म पुत्र जन्मेका कुल पट्टी केही लाग्दैन, बसेका कुल
 पट्टि भने उसका सन्तानको १ दिन लाग्छ, त्यो धर्म पुत्र
 दशाहा भित्रैको हो भने त जूठो सूतक पुरै लाग्छ ।

स्नानाद्विंशदिनोर्ध्वमार्तवद्दशः प्रायस्तु तस्या रजो-
 दृष्टौ स्नानमगेन्वहावधि परेऽहोऽतोद्वयहं स्यात् त्र्यहम्-
 विंशाहात्तु सदा रजो नखदिना त्प्राक् स्याद्दशाहावधि
 स्नानं रुद्रदिने दिनं द्वयहमिनाऽहे स्यात्त्रिरात्रं ततः
 ॥४०॥

अर्थः— न छुने भएर स्नान गरेका २० दिन भित्रै फेरी
 न छुने भएमा अथवा रोगै तेस्तो भएमा १७ दिनसम्म स्नानले

(२४)

शुद्ध, अठारौं दिनमा १ दिन एक रात, १६ सौं दिनमा दुइ दिन, २० दिनदेखी भए पुरै वार्नु पर्छ, सधैं विस विस दिनमा हुने खास्ती मान्छे हुन्छन्, तिनीहरूको भने अरुको २० दिन जस्तो १० दिनै संझनु पर्छ ।

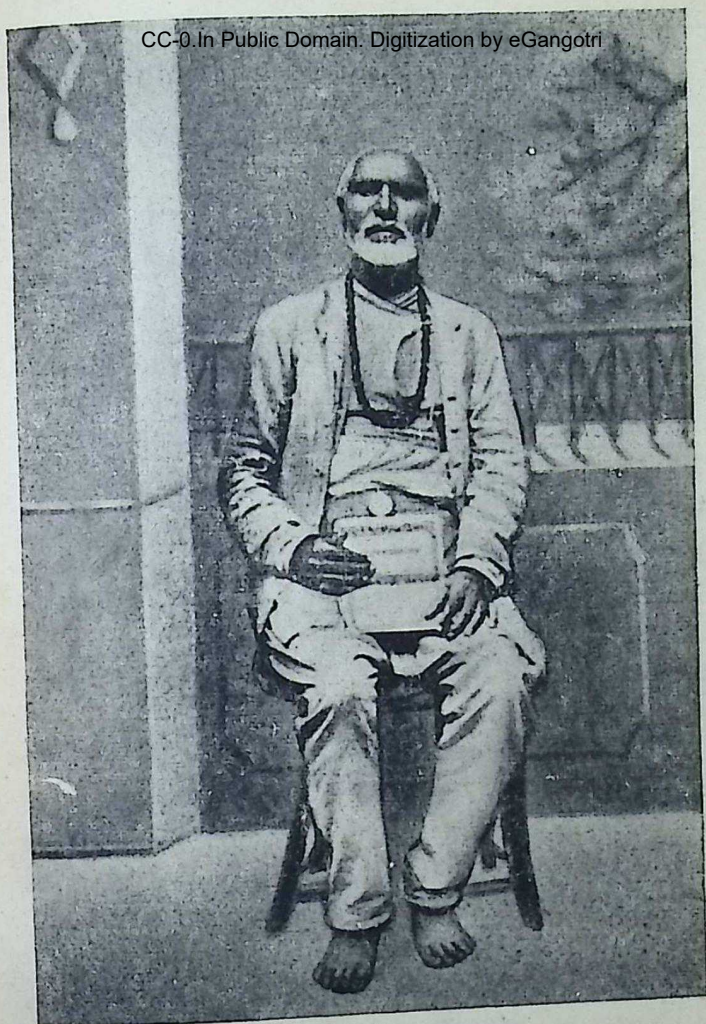
श्री भीमः समशेर पुत्र जनरल् श्री राम संशेरकी

रानी साहिबको निवास जजकोट् तिन् नम्बरैमा वसी,

कल्कत्ता बिच यो छपन्न सनको फ्रेब्रोरि बान्है थियो

भाषा गद्य गरी यथामति शुभं मूयात् भनी लेखियो ॥

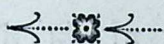
[शुभम्]

श्री मद्रागवती कथा कति मिठो कस्तो सफा वाचक
 श्री श्रीकान्त समस्त शास्त्रविद श्री सान्दी पनी वंशज
 दर्लू यो प्रतिविम्व घण्टा घुट्टा सादो र कन्धु अनी
 सम्भन्धू प्रभुका अनेक घटना सच्चा सुधा जीवनी

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

श्री कृष्णगुरु सान्दीपनिवंशजस्य घिमिरे-
त्युपनामकस्य पं श्रीकान्तशर्मणःसंक्षिप्त जीवनी

सान्दीपनौ काश्यपवंशजातौ मुनौ वसन्धर्म गुणोवन्त्याम् ।
विद्याः समस्ताः सकलाः कलाश्च पठन् सुदाम्ना
सहितोऽच्युतोऽव्यात् ॥

प्राच्यांहिमाच्छादित शृङ्गदेशःप्रसिद्ध गौरीश्वरःशैलराजः ॥
*जटाहृदःशीतल गङ्गाकाच श्रीहेमगङ्गादिमहीधूनघः॥१॥

दिशि प्रतीच्यां किल पूज्यलिङ्गःकुशेश्वरोनाम महेश्वरोऽस्ति।
त्रिवेणिकातीर्थ सनाथितश्च दूरेतु नेपालकराजधानी ॥२॥

यस्योत्तरस्यां दिशि कौशिकी सा सुवर्णताम्रोदकवाहिनी या ।
कालीमनामाख्यचतुष्कशैलो द्वैलक्ष्मीमेश्वरशैलदेशः ॥३॥

याम्यां महोभारतशैलमाला ततोविशाला मिथिला धरित्रो ।
सरित्तडागादिमनोहरेऽस्मिन् ग्रामेऽर्चलेनामकसुप्रसिद्धे

(२६)

सान्दीपनेः काश्यप वंशजस्याऽ

वन्त्यस्य गोविन्दगुरोः प्रसिद्धं ॥

परं परातः श्रितशैलराजे ।

श्रीकान्तशर्माऽजनि सोऽन्ववाये ॥ ५ ॥

१ वंशपरंपरातः रुमाश्रितहिमालय पर्वतैकदेशे । २ वंशे

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

॥ ५ ॥

श्री मद्भगवद्गुरोर्वंशजस्य श्री मतो धिमिरे- इत्युप नामकरय पण्डितस्य श्रीकान्तशर्मणः संक्षिप्तजीवनी ।

जन्म

मृत्यु

१६२८ अष्टाविंशत्युत्तरैकोन
विंशति तम विक्रम संवत्सरस्था-
ऽऽषाढ़ कृष्ण चतुर्थ्यां जन्म ।

२०११ एकादशोत्तरद्विसहस्र
तम विक्रम संवत्सरस्य भाद्र-
शुक्ल त्रयोदश्यां मृत्युः ।

हिमालय पर्वतैकदेशे नेपालराज्यान्तर्गते पूर्व २ नं. संख्याके प्रदेशे “अर्चले” नामकग्रामे ज्यौतिषिकस्य सत्कर्म परायणस्य स्वदेशिवेषभूषापारिधानैकव्रतस्य तिल - कुश - यव - तण्डुल-
पश्चाद्भुक्तकायपेक्षितवस्तुयुक्तप्रवेशधारिणः पण्डित पशु-
पतिनाथस्य धर्मपत्न्यां “वाग्ले” कुल जातायां पूर्व ३ नं.
संख्याके “कुवापानी” ग्रामनिवासिलक्ष्मी कान्त शर्मकन्यकायां
मनमायादेव्यां जातो नवसु पुत्रेषु द्वयोः कन्यकयोश्च ज्येष्ठः
पुत्रः श्रीकान्तः । दशमे वर्षेऽस्य श्रीकान्तस्योपनयनं जातम् ।
संभाव्यते ज्यौतिषिकेन पित्रा सुमुहूर्तानुसारं विलम्बेनोपनयनं-
कृतं स्यादिति ।

बाल्यं प्रायेण दुःखेन व्यतीतम् । अक्षरारंभश्च पित्रैवकारितः
चतुर्दशे वर्षे पू० ३ खं० [दाडिम बोट] ग्रामनिवासिनः
सुवेदीब्राह्मणस्य मुक्तिनाथशर्मणः कन्यकया सह प्रथमो
विवाहः संवृत्तः, तस्या पत्न्या द्वौ पुत्रौ कन्यका चैका सन्ताने

(२८)

सञ्ज्ञाताः । एकदा ज्ञेन मातामहगृहे भागवतस्य सप्ताहकथायां
 पण्डितस्य क्रियमाणो महान् सत्कारो दृष्टः । पृष्टः स्वपितो ।
 “पितः ! पण्डित इति केयं जातिः, यस्याः ईदृश आदरो लोकैः
 क्रियते, देववत्पूज्यते ” इति । पित्रा साश्रुनेत्रं प्रत्युक्तम्,
 “ पुत्र ! पण्डिता नान्यजातीयाः, किन्तु अस्मत्सदृशा
 ब्राह्मण जातीया एव । मम पिता मोहनलालः पितामहो
 देवानन्दश्च पण्डितौ आस्ताम् । किंकरोमि सङ्गतेन कृत्वा
 नरः सुपुरुषः कापुरुषश्च भवति, अहमपि— अशिक्षितानां सङ्गे
 पतितः, अतएव न किमप्यधीतम्, यत्किञ्चिज्यौतिषमप्यधीतं
 तदपि पश्चादधीतम् । यदि सम्यगधीयास्त्वमपि — इत्थमेव
 संमानभाजनं भवेः इति । पुनः पुत्रेण पृष्टम्, पितः ! यद्यहं पठेयं
 तर्हि— इत्थमेव संमानभाजनं भवेयम्— पण्डितश्चेति । अवश्यं
 भविष्यसीति पित्रा प्रत्युक्ते सति तत्रत्येन कथावाचकेन
 देवीप्रसादेन पण्डितेन साकं प्रस्थितोऽध्येतुं वैक्रमे १९४८
 अब्दे तत्र मध्यकौमुदीम्, अमरकोषश्च किञ्चिदधीतवान् । तत्रा
 ऽध्ययने सन्तोषो न जातः । अतएव अन्यस्मिन् वर्षेऽध्ययनाय
 काशीं प्रति प्रस्थितः । तत्रच पू० ३ सं० निवासी पं. टीकारामो
 दाहालः आसीत् । तत्सकाशात् समासान्ता मध्यकौमुदी
 अधीताः । तद्धितादारभ्य समाप्तिं यावत् वासुदेव शास्त्रिणः
 सन्दाशादधीता, काव्येषु नैषधीय चरितं च तस्मादेवाधीतम् ।
 आचार्य दीक्षित शिरोमणि सकाशे रघुवंश काव्यं पपाठ ।
 शिशुपालवधाख्यं महाकाव्यं शिवकुमार शास्त्रितोऽधीतवान् ।
 श्री मद्भागवतस्य आद्यौ द्वौ स्कन्धौ वासुदेवशास्त्रितः,
 पञ्चमतः शिष्टा अष्टौ स्कन्धाः श्रीतात्याशास्त्रितोऽधीताः ।

गङ्गाधरशास्त्रिसकाशात् वेदान्तविषयाऽध्ययनं विधत्तेस्म ।
 एकदा वासुदेवशास्त्री रोगा क्रान्तः सञ्जातस्तद्रष्टुं यागेश्वर
 शास्त्री तद्गृहे गतः आसीत् । तस्मिन् समये ममाऽयं
 स्नेही शिष्यो तम स्वास्थ्यलाभं यावत् भवताऽध्यापनीय
 इति । वासुदेवेन यागेश्वराय समर्पितत्वात् किञ्चित्कालं
 यागेश्वरादपि किमप्यधीतम् । यागेश्वरेण चऽऽतदीयाऽऽचार-
 निष्ठाप्रभावितमनसा स्वगृहे पौरोहित्ये छ नियुक्तः काजी
 लक्ष्मीभक्तस्य कनीयस्या कन्यया लघुकौमुदी चास्मा-
 देवाधीता तदात्वे काश्यां “ घिमिरे ” पण्डित इति—एष
 एव विख्यात आसीत् । अदसीयेन विधाविनयादिना सर्व-
 एव सतीर्थ्याः समुग्धा आसन् । पं. गङ्गाधर शास्त्रिणः
 सकाशात् मनुस्मृतिश्च पठिता । पश्चादपि यदाकदा स्वशिष्य-
 वर्गेषु, वयस्येषु च शास्त्रिवरगङ्गाधरस्य हास्य प्रौढेः प्रसङ्गं
 वर्णयतिस्म । अष्टपञ्चाशदुत्तर एकोनविंशति तमे १६५८
 विक्रमेऽब्दे काशीं प्रयाताभ्यां मातापितृभ्यां गृहे नीतः ।
 प्रस्थानसमये सर्वेवयस्या नाहं विस्मरणीयः पुनरपि गृहात्
 पलाय्यापि भवतां सविधे आगमिष्यामि इति संवोधिताः ।
 गृहे समागत्य प्रथमं मातुलगृहे श्रीमद्भागवतस्य कथावाचिता ।
 तत्रच कथाश्रवणे मतापितरावपि सम्मिलितौ आस्ताम् ।

तदन्तरं त्यरितमेव तत्रैव ग्रामे श्रीमद्भागवतस्य सप्ताहकथाः
 श्रवणोत्कण्ठेन कप्तानगरूढध्वजेन खड्गा इत्युपनामकेन कथा-
 वाचनार्थं निमन्त्रणा प्रहिता । तदनुसारं तद्गृहे विप्रसमये कथा-
 रम्भः समजनि । सर्वे श्रोताश्च कथा-चक्रिताः कथाऽमृतसागर-
 दम्प्रमोदपुरितान्तःकरणाः कथाया शैलीवाचकस्य वैदुष्यं चातुर्यं

(३०)

भृशं प्रशंसन्तुः । अस्माभिरस्माकं वंशजैश्च यदि कथा श्रोतव्या
 तर्हि-अस्मादेव पण्डितात् श्रोतव्येतिपरस्परं निश्चयं चक्रुः ।
 पुराणकथने पौरोहित्ये कर्मणि च नेपालेऽस्मिन् प्रदेशे विद्वानयं
 सर्वप्रथमआसीत्-इत्यत्रात्युक्तिर्नास्ति इति तदात्वे लोका
 कथयन्तीस्म । एकवारमेव कथिताकथा श्रुता पौरोहित्यं विलो-
 कितं चेत्-अन्यस्मिन्-पण्डिते न कोऽपि रुचिं कुरुतेस्म ।
 केनाऽपिप्रतिबन्धेनाऽनेन पण्डितेन यदि-अवकाशो न प्राप्तश्चेत्
 मासान् प्रतीक्ष्यापिअस्यैव पण्डितस्यमुखात्कथां हस्तात्कर्म-
 कलापंच कारयन्तिस्म वेदपारायणेऽपि-एकस्मिन् सूर्य सुस्व-
 रेण मध्यमेन कण्ठेन चत्वारिंशदध्याया सुखं समाप्यतेस्मः
 षष्ठ्यधिके एकोनविंशतितमे विक्रमसंवत्सरे १६६० अस्य पण्डि-
 तस्यग्रामेमहामारी प्रकोपःसंजातः । तत्रचाऽर्धपाक्षिकेण उवरेण
 पितामही पिताज्येष्ठा पत्नी भिगीनी भ्राता द्वौपुत्रौ च एकस्मि-
 न्नेव मासे दिवंगताः । तस्मिन्नेव विरहाकुले समये काचन कविता
 अपिक्वताऽनेन विदुषा याहि अद्यावधि ग्रामे लौकैरित्थं पठ्यते ॥
 “साठी साल महा ठुलो रुढिचल्यो सक्को विहीजत् भयो ।
 भ्राता पत्नि पिता र पुत्र भगिनी सात् प्राणिको ज्यान् गयो ॥
 एक षष्ठ्यधिकैकोन विंशे विक्रमाब्दे १६६१ मन्थली टेकन पुर-
 वास्तव्य नन्दलाल दाहाल कनिष्ठ कन्यया कमलादेव्या सार्ध-
 द्वितीय विवाहः समजनि । तस्यांकमलायां सप्तकन्यास्त्रयः-
 पुत्राः संजाताः । पुनः- एकसप्ततितमे १६७१ विक्रमाब्दे जफै
 वास्तव्य महानन्दकापले नाग्न. कस्य चन ब्राह्मणस्य दिव्य-
 लोका नाग्न्या कन्य कया सह ठुले ग्रामे सप्ताहमखमध्ये यजमा-
 नस्येच्छया तृतीयोद्वाहः सञ्जातः ।

(३१)

तस्यां दिव्यलोकायां चत्वारः पुत्रा तिस्रो दुहितरः समजनिषत् ।
 अस्प पण्डितस्य नीरोगि हृष्टपुष्टं च शरीरमासीत् ।
 अयं स्वार्थे परान् कदापि क्लेशयितुं नैव कामयते स्म । कृष्यां
 गोसेवायाश्चाऽयं सदोद्यत आसीत् । अतएवाऽस्य जीवनेऽन्नस्य
 गोरसस्य च न कदापि न्यूनताऽऽसीत् । यद्यपि १६६८ तमे वि.
 वर्षेऽध्यायकत्वे नियोक्तुं नेपालामात्येन चन्द्रसंशेर वर्मणाऽ-
 यमाहूतस्तथापि अनेन मदीयाः सतीर्थ्या बहवोऽत्र सन्तितेऽध्या-
 पने प्रयताः सन्त्येव । द्वित्राः पण्डिताः श्राद्धाय ग्रामेऽप्यपेक्ष्यन्ते
 अथचमत्सकाशादेव वृत्तिं लब्ध्वा पञ्चदशषोडशाश्छात्रा
 मद्गृहेऽपि अधीयते इत्युदीर्य भृतकाध्यापकता प्रत्याख्याता ।
 स्पष्टवक्तृतयाऽस्य मनसि कुटिलव्यवहारिणां केषामपि
 कस्या अपि वार्ताया गोपनस्थानं नासीदिति । गोप्यीकृ-
 तानां तादृशां वाचां श्रवणेऽयं प्रायश्चित्तार्थमिव महाजन-
 समक्षं प्रकाशयति स्म । भ्रातृभिः पुत्रैश्च द्यूने जितं वा जेतुर्ल-
 ब्धं द्रव्यं गृहे प्रवेशयितुं नैव ददाति स्म । व्यवहारार्थं यदि-
 कश्चन किमपि प्रार्थयेत्, नास्तीति नाऽयं वक्तिरम, यावच्छक्यं
 दत्त्वा कार्यं निर्वाहयति स्म । यजमानेन दत्ताया दक्षिणाया
 संख्या सदैव गोपायति स्म । धनिषु निर्धनेषु च यजमानेषु समानं
 व्यवहरति स्म । आकृतावप्यसन्तोषलक्षणं कुत्रापि नासीत् ।
 संतोषस्य प्रशंसापुत्राणां छात्राणां च पुरतः पुनः पुनः करोति स्म
 वि. सं. १६४८ तमे वर्षे काश्यामयं ज्वरेण भृशमाकुलितः ।
 १६७१ तमे कटिशूलः सञ्जातः । १६७७ वर्षे मातृवियोगः
 सञ्जातः । १६८६ वर्षे कम्पज्वरेण भृशमाकुलितः । १६९८ वर्षे
 कट्यां जठरे च शूलः सञ्जातः यन्निमित्तं महती पीडा सुभूता ।

(३२)

स्वग्रामेप्रतिवेशिग्रामे पठने विद्वत्समाजे च स एवाग्रणीरासीत् ।
एतस्याऽग्रे कठिना अपि प्रश्नाः शिथिला इवप्रति भागितस्म ।
त्रयो यजमाना एतस्याष्टादशपुराणश्रोतारः आसन् । येनाऽनेन
त्रिवारमष्टादशपुराणानां पारायणं कृतम् ।

दिल्ली सिंहनाम्ना केनाऽपि भागवतश्रमणेच्छाकृता, परं विदुषोऽस्य
सत्वरं नेपाल गमनमापतितम् । अतो दिनैकेन प्रथमस्कन्धतो
दशमस्कन्धान्तं श्रावितः । द्वितिये दिवशे प्रातरैव हवनवाह्येण
भोजनादि समस्तं समाप्य प्रस्थितम् । विदुषानेन भागवतस्य
पारायणं सहस्रत्राऽधिकं कृतं स्यात् । भागवतविषये कापि
शङ्का नासीत्, याऽनेन वसमाहिता । विष्णुसहस्रनामपाठो
भागवत पाठः- शालिग्रामपूजा पितृतर्पणं भक्तहोमश्चाऽस्य नित्य-
नियमेषु आसन् ।

“ २०११ श्रावण कृष्णैकादश्यामेतस्य ज्येष्ठपुत्रस्य सोमना-
थस्य द्वितीया पत्नी मोहनकुमारी दिवंगता ४५ दिवसानन्तरं
सुतेभ्यो मासादेकस्मात् प्रागेव राजकीयनियमानुसारं दाय-
विभागं कृत्वा पत्नीभ्याश्च यथायथं दायं दत्तवान् ।

पूर्वदिने कस्य च यजमानस्य गृहे कथां समाप्य गृहगतः ।
यस्मिन् दिवसे विदुषोऽस्य महाप्रस्थानमासीत् । तद्दिने शय-
नागारादधः स्वयम्भवतीर्य घर्माऽऽकुलोऽस्मि शीतले स्थाने गोष्ठे
स्थापयेत्युक्त्वा स्वयन्तत्राऽधिष्ठाय किञ्चिद्भागवतं पठित्वा
तत्पुस्तकमग्रे तथैव स्थापयित्वा नित्यनियमानुसारं विष्णुसहस्र-
नामस्तोत्रमपि सुखरं कण्ठस्थमेव पठित्वाऽन्ते “ सर्वप्रहरणायुध
ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ” इति वाक्येन २०११ विक्रमाब्दे भाद्र

(३३)

शुक्ल त्रयोदश्यां दिवैकवादनवेलायां नश्वरमिदं शरीरं जहौ ।
ततश्चतुर्थे दिवसेपण्डितस्यास्य कनीयसी पत्नी दिव्य लोका
देव्यपि साध्वीसती पति लोकंययौ ।

प्रकृतिः

मार्दवमस्य बचने प्रसिद्धमासीत् । अत एव केनाऽपि सह-
शत्रुता नासीत् । कञ्चुकं उपदीनकञ्चुकं च (दौरा सुरूवाल)
एतस्य प्रियं परिधान मासीत्, स्कन्धे उत्तरीयं कट्यांकटि-
बन्धश्च परिध्यातिस्म । सूक्ष्मरश्मिलखिनी यन्त्रघटी च कटि-
बन्धे संकुण्ठातिस्म १६८७ तमे विक्रमेऽब्दे नेपाले जनरल तेज-
संशेरस्य भवने (लालद्वारमा) पुराणवाचनान्तरं विदुषोऽस्य
काश्मिरकोटपरिधानेऽपि-अभ्यासः संजातः । विदुषेऽस्मै
जात्यन्तरसेवक नियोगापेक्षया ब्राह्मणच्छात्र निगुक्तिरेव रोचते
स्म । अनेन विदुषाऽध्यापितेषु परः शतं छात्रेषु- एकविंशति
२१ छात्राः शोभनाः पण्डिताः संजाताः । तत्रापि सप्त छात्रा
भृशंभक्ताः स्निग्धा आसन् । तेचाऽध्यापि सन्त्येव, काश्यां चिर-
कालस्थितत्वेन तत्र देहं त्यक्तुं देशदेशान्तरादागतानां मनुष्याणां
दशायाश्च दृष्टत्वेन अन्तिमसमये घट्टे बलादुत्तोलननिपातनादि
पीडावशान्मूर्छितानां मूर्च्छावस्थायामेव च कृतप्राणत्यागानां-
दशायाविलोकनेनेव विदुषेऽस्मै सुखेनगृहमरणमेव रोचतेस्म ।
नतु कष्टेन तीर्थादिषु मरणम् । अतएवस्वस्यान्त्योद्धारःस्वेनैव
करणीयः । अन्येन कारित उद्धारअकिञ्चित्कर इति प्रतिपाद-
यतिस्म । भागवतं कण्ठस्थं पठित्वावहुकथाः श्रावयित्वा श्रोतृ-
णां मनोरञ्जयतिस्म । भगवद्भक्तिर्गाढाऽऽसीत् । ध्रुवप्रह्लादादि
कथासमये कण्ठमस्य रुद्धमि वाऽभवत् । सहपाठिना स्नेहेन

(३४)

पुष्करावती (पोखरा) पर्यन्तञ्च जगामेति कथयतिस्म ।
 १६६० तमवर्षस्य महाभूकम्प समये पू-३ नं इति संकेतितजन-
 पदान्तर्गत चरूवाग्राममध्ये ले० वीर्यध्वजस्य गृहे श्रीमद्भागवत
 सप्ताहपारायणकर्मणिः उपविष्ट आसीत् । अस्य ग्रामस्व भृगुक-
 क्षेनिबिष्टया भूकम्पवशाद्विदीर्णासु- अधित्यकासु भृगुषु
 याषाणानां प्रपातः समजनि । पतिताः पाषाणाः सप्ताहमन्दिर-
 पर्यन्तंसमायाताः, तैश्च पाषाणैस्त्रस्ता लोकाः पलापितुमारेभिरे,
 तस्मिन्नवसरे सर्वान् संबोध्य विदुषानेन कथितम्, “ भूमिरियं
 भागवती यत्र भगवत्कथा प्रवर्तते तत्रैव तिष्ठत, भगवान् संरक्षि-
 स्यति नैवाऽन्यत्र पलायध्वम्” इति । इमां पण्डितस्या श्वासनां
 प्राप्य सर्वे तत्रैव मण्डपे समुपविष्टाः । द्वौ नरौ ततः पलायितौ
 तयोर्मध्ये एको भूकम्पपतितपाषाणघातेन सद्य एव पञ्चत्वं
 गतः । अपरोऽर्धमृत इव संजातः । तस्मिन् ग्रामे तदेव मन्दिरमेकं
 यजेमानेगृहं चावशिष्टम् । अन्यत्सर्वं भूकम्पेन भूमिसात् कृतनू

इति समाप्तम् ।

(२३)

तुलसी पत्रमे निवास करते है । तुलसीकी मञ्जरी मुखमे लिये जो प्राणोंका त्याग करताहैं, उसने सयक्कड़ों पाप किये हों तो भी यमराज उसको देख भी नहि सकताहै । जो मनुष्य तुलसीका काठका चन्दन लगाते तुलसीका काठका माला (कंठी) लगाते उसी मालामे जप करते हैं तो वे बड़े पापी भी हो जाय तो भी पाप मुक्त होकर गोलोक चले जायेंगे । तुलसी के वनमे श्राद्ध करने से पितरोंको अक्षय तृप्ति होजाताहै । हरिके महात्म्य जैसे पूर्ण नही होता वैसेही तुलसी का महात्म्य कभी पूर्ण कर नही सकता है ।

एक न एक सम्प्रदाय लिनै पर्व

वैष्णवश्च तथाशैवं शाक्तः सौरश्च गाणपम् (ब्र वैवर्ते)
योऽहङ्कारा न्नगृह्णाति मन्त्रं सोऽदीक्षितः स्मृतः

सम्प्रदाय मा जेठो वैष्णव माहिलो शैव साहिलो क्षाक्त कांहिलो
सौर कान्छो गाणप हो जो अहङ्कारले कुनै लिदैन भने त्यो
अदीक्षित अशुद्ध हुन्छ । ब्राह्मणले मासुखानु हुदैन, मासुखाये
विष्णुको प्रसाद खानु निषेध छ ।

यो मुञ्छते च वथा मां सं मत्स्य भोजी च ब्राह्मणः
हरैर्नैवेद्य भोजी च कृमिकुण्डं प्रयाति च ।

जो ब्राह्मणभियेर मांसखान्छ माछा खान्छ भने त्यो ब्राह्मण हैन
तेस्त्राले भगवानको नैवेद्य न खानु खायो भने कृमिकुण्डं भने नरक
मा जानु पर्छ । श्राद्ध व्रतमा कपाल न खौरि हुदैन ।

व्रतानां उपवासानां श्राद्धा दीताश्च सं यमे, न कदोति
क्षौर कर्मः सोऽशुचिः सर्व कर्म सु ।

व्रत उपवास श्राद्ध आदि विशिष्ट कार्यमा छुराले क्षौर गर्ने पर्छ

(२४)

नगरे लो कार्य असुद्ध हुन्छ र फल मिल्दैन ।

हाम्रा पुर्खा सान्दी पिनिका,

३ कोटि शिष्य थिये

सान्दीपनिदे बलश्च सच्छिष्यैश्च त्रिकोटिमिः

एकैसूर्यमा २ छाक ब्राह्मणले भात नखानु

द्विर्भोजनं न कर्तव्यं स्थिते सूर्ये द्विजातिभिः

निष्कलं तत्तु भवेत् कर्म भुक्ताच्च नरकं व्रजेत्

मन्त्र कसवाट सुनु, हुंदैन ?

शास्त्रार्थ चाक्षतमन्त्रं न गृह्णीयात् कदाचन

मूर्खा दाश्रम हीनाश्च पितुः सन्यासि नस्तथा

गोरू जोत्ने ब्राह्मण शूद्र हुन्छ

ब्राह्मणो व्ष बाहश्च शूद्राणां सूपकार कः

शूद्राणां शवदाहीच तेच शूद्र समा द्विजाः

जात नमिल्ने र अमेलक्री खास्नि छ भने अलछिनु हुन्छ

दम्पत्यो समता नास्ति यत्र यत्र हिमन्दिरे

अलक्ष्मी स्तय तत्रैव विफलं जीवितं तयोः

धर्म भन्दा ठूलो केही छैन

नास्ति धर्मात्परो बन्धु नास्ति धर्मात्परं धनम्

धर्मात् प्रियः परः को वास्व धर्म रक्ष यत्नतः

लेखक- ना. सु. भीम प्रसाद घिमिरे पू. ३ नं.

रानोमा महुरी हृमिन्ल जमरी आपना सवै सत्तली
गर्व, मेल हसी खुशी सब हुनै मीठो मिठो केमिलयो

चारीतर्क खडा गरेर रहने श्रीकावली श्रीमती
खान्ना हुन्छ गृहस्थ स्वर्ग मन्त्रिने शिक्षा निने जिज्ञको

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

हाम्रापुर्खा नेपालमा किन आयेछन् ?

वंशावलीमा “ वीर विक्रमराजा तसका ब्राह्मण ” भन्ने लेखियेबाट बुझिन्छ विक्रमादित्यको समयमा समस्त जम्बू द्वीप-को एकच्छत्र राज्यहुदा अपना विश्वास पात्र मन्त्री हजूरिया हरूलाई विभिन्न राज्यको संरक्षकपठाउदा काश्यपिगुणपाल-लाई नेपालका निमित्त कुनै अपना सन्तान राजा बनाई उनका साथ आन्तरिक मन्त्रिमा पठायेको रहेछ । आर्कोकुरा ज्यादै विद्वत्ता सान्दीपनिका सन्तानमा भयेको हुदा शिव, लिङ्ग, वराह, पशुपति, स्कन्द पुराणादिमा र गर्ग, काश्यप, गौतमादि संहिता-मा महाकालादि तन्त्रमा नेपालको प्रशंसा गरेको जस्तै (सबै लेखेर साध्यै छैन थोरै हेर्नु होस) अहं पुनः शैलपते पादे हिम बतः शुभे । नेपालाख्ये समुत्पत्स्ये स्वयमेव महीतलात् । वराह १६३+३८+३६॥ हिमाद्रेतुङ्ग शिखरात्प्रोद्भूता वाग्मती नदी । १+४+५+८५ । सिद्धाश्च किन्नराश्चैव स्वर्गादवतरन्तिहि । नेपाले यच्छिवस्थानं समस्त सुखमल्लभम् । इत्यादि देखि “ सम-स्त सुख वल्लभम् ” कालोभमा परेर नेपाल रोजेछन भन्ने पनि बुझिन्छ ।

± पूर्व २ नं. किन गएछन् ? ±

नेपालराज्य भर्का शास्त्रीय तीर्थ विचार गर्दा पृथिवीको शिरै जस्तो गौरीशंकरहिमालय यसैमा पर्ने तेस्को माहात्म्य (वराह २२५/६७ मा “गौर्यास्तु विखरं तत्र गच्छेत् सिद्धनिषे वितम्” तस्यासालोक्यमायाति दृष्ट्वा स्पृष्ट्वाभि बाध च) गौरीशंकरभन्ने कुनै हिमालयको सिद्धाश्च किन्नराश्चैव स्वर्गादवतरन्तिहि । नेपाल

सोहि ठाउमा बस्तछन्, त्यो गौरी शंकर पर्वत देख्यो, छोयो, प्रमाण गस्यो भने मात्र पनि इच्छा पूर्ण हुन्छ । वराह ०१४५।८५ श्वेत गङ्गाति या प्रोक्ता तथा सम्भूय सादरम्) श्वेत गङ्गानाम भएकी (खिस्ती खोला) नदी छन् आदर भक्तिले स्नानगरे चितायेको पुग्दछ । उसैमा “ महादेव जठाजूठानीलकण्ठाच्छिवालयः । तेभ्यस्तेभ्यश्चस्थानेभ्यस्तीर्थेभ्यश्चबिशेषतः ॥ महादेवका जठा जूटबाट नीलकण्ठ पर्वतमा एक तलाव शिवालय बनेकोछ । (जटा पोखरी तीर्थ ऋषितर्णीमा सैला लाग्छ । त्यो सबै तीर्थ स्थानमा उत्तमछ) मार्कण्डेय पुराणमा (कौशिकीति समाख्याताततो लोकेषु गीयते) कौशिकी नामगरेकी पवित्र सुनकोशी तामाकोशी लोकमाप्रख्यात जहाछन । “ शैलदेशेति शोभने ” जहां शैलदेश (सैलुङ्डाडो छ) यो पवित्र सिद्धिदायक स्थान छ । ६४ लिङ्ग नेपालमा स्थापित हुदा पहिलो लिङ्ग (पशुपति) भन्दापहिल्यै कुशेश्वर (दुम्जा) र माहिलो भिमेश्वर (दोलखा) को स्थापनाभयेकोहो । यसैमा मिथिला जोडियेको समेत हुदा सिद्धिकालोभले पूर्व २ नं. नाम्दुजटा पोखरी शीतल गङ्गा, भिमेश्वर कौशिकी, शैलदेश गौरी शङ्कर पर्वतको मध्यभागमा गयेकाहुन् । यसै जिल्लामा धेरै बिर्ताहरू पनि आर्जेका अद्यावधि भोगेकैछौं ।

पूर्वतर्फ गयेका कुसुमाकरका सन्तानहरू

घिमिरेहरूको पूर्वतर्फको मुख्य (जबसन) स्थान पूर्व २ नं. नाम्दु, काभ्रे, भन्ने (दोलखादेखी वारी पट्टी) हो । ज्यादै फैलिदै गएका हुंदा त्यो गाँवै भरिँदा पनि न अटाइ सोही २ नंबर कै मन्थली, नावीयाखर्क, चिसापानी, अर्चले, काँगाथोक, नेपाल

सामलीथान, वेताली, हामाच्यामा, चित्तिजोर तिनपाटन, जनकपुर, इत्यादि गाउँ मा र नं. ३ खनियाखर्क, नं. ४ फालि-कोट, आठराई, कोयाखोला, धेरै ठाउँ मा छरिएका अन्दाजी ४-५ हजार परिवार होला । काठ्याण्डूमा प्रसिद्ध बेपारी (आयलष्टोड) लोकनाथ घिमिरेले आपनु पुर्खाको ज्योतिष विद्यालाई मान्यतादिदै जोसि भन्ने थर राख्नु भयेको छ । पूर्व नं. १ सिस्नेरी, सिन्धु, वारविशे, मा पनि निकै घिमिरेको बस्तिछ भन्ने सुन्दछु । कवि माधवप्रसाद घिमिरे, पश्चिमाञ्चलका घिमिरे वंशि हुनु हुन्छ,

प्राचीन हस्तलिखित वंशावली जस्ताकोतस्तै भाषा रहेकोछ ।

हाम्रापुर्खा आएका मरुवा (मालवा) देश शिप्रांनदी उज्जैनीसहर
काश्यपगोत्र काश्यप, आक्तर नैध्रुव ३ प्रवर यजुर्वेद अलिनी शाखा
निर्मासि काया वीर विक्रमाजितराजा तसका ब्राह्मण भगवद्गुरु सन्ततिः ।

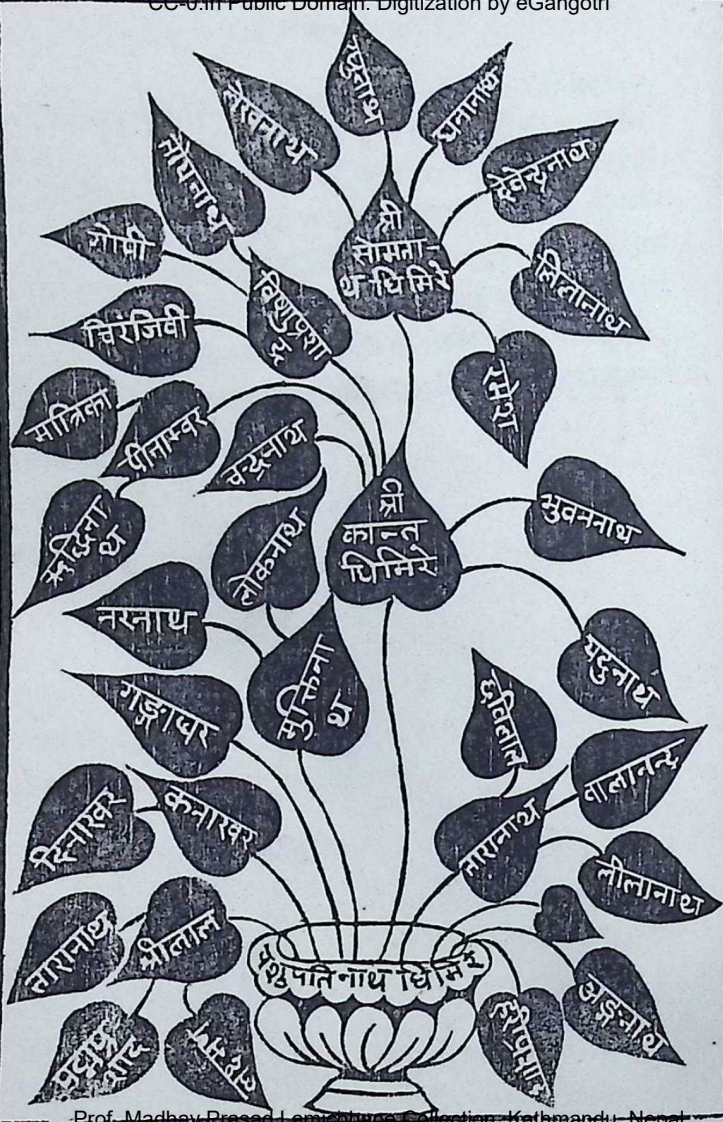
*					
१	गुणपालः १४	चूडामणोः १३	कुसुमाकरः २५	माधवः	
२	पृथ्वीपालः १५	सुरोत्तमः १४	रुद्रदासः २६	पिताम्बरः	
३	मधुपालः १६	धनपतिः १५	सदानन्दः २७	रामानन्दः	
४	सूदनः १७	विद्यापतिः १६	गोविन्दः २८	विमलानन्दः	
५	चतुराकरः १८	वीरेश्वरः १७	गणपतिः २९	धनपतिः	
६	भोजराजः १९	मैरुध्वजः १८	बिद्याधरः ३०	विश्वनाथः	
७	कामराजः २०	देवानन्दः १९	गङ्गाधरः ३१	धनञ्जयः	
८	कन्धराजः २१	मोहनलालः २०	गौतमः ३२	चेतप्रसाद	
९	कृष्णराजः २२	पशुपतिः २१	सुदर्शनः		
१०	सुभाकरः २३	श्रीकान्तः २२	जुनाः		
११	दिवाकरः २४	सोमनाथः २३	जयन्तः		
१२	कमलाकरः २५	घनानाथः २४	मनुः		
::					
१३	कुसुमाकरः				

योप्राचिन हस्तलिखितवंशावलीदिनु भएकोमा पूर्वसिधुली ब्रितिजोर वस्ने
चेतप्रसादधिमिरैलाई र बेताली वस्ने गंगाप्रसादधिमिरैलाई धन्यवाद छ ।

* गुणपाल विक्रमादित्यराजाका राजपुरोहित हुन् भन्ने बुझिन्छ ।
सान्दी पनि, विरुपाक्ष शेखर १९ पिडी आगे गुणपाल ।

:: नेपालवाट पूर्व २ नम्बर नाम्दुमा गएका उगका छोरा ५
मध्ये जेठाचूडामणी, साहिलरुद्रदास, अरू पश्चिम गएका हुन ।

पूर्व २ नं. गहिराथोक

वागोछ पूर्वतिर तिव्वतको हिमोल ।

काटी, फलाक कुतिमा पुगि ल्याउ माल ॥

आलाम चौरि डहु शैलगिरी सिमाना ।

स्वर्णादि कौशिकि ई उत्तरको निसाना ॥

जो पुण्यक्षत्र मिथिला र महेन्द्र माला ।

दाक्षिणको हद यही तक बुझ्नु होला ॥

रौसी तिमाल जल मङ्गलटार आदी ।

यो साँध पश्चिम दिसातिर टम्भ बाधी ॥

द्वैलक्ष शैल कुश ईश्वर कौशीकादी ।

नेपाल पूर्व दुइ नम्बरको अवादी ॥

तिल् पुङ्गमध्य गहिरा थ्वक ग्राम वासी ।

पं. सोमनाथ गरने यसको तलासी ॥

वंशपरिचयः—

श्रीकृष्ण जस्ता महापुरुषले एउटै गुरुवाट चौषष्ठी कला विद्या जल्दी से जल्दी जान्न सकियोस, तेस्तो गुरु को होला, भनि खोजि गर्दा अवन्ती (उज्जैन) मा कश्यप वंशका सान्दी पनीलाई नै सर्वोच्चज्ञाता गुरु ठहर्साई चौषष्ठी दिन मै आपनो विद्याको अभिलाषा पूरा गरेको पौराणिक इतिहास पायिन्छ । अर्को कुरा गुरुलाई दक्षिणा नदियोको विद्या निस्तेज हुन्छ भन्ने संझी दक्षिणा के टक्याऊ भनी श्रीकृष्णले प्रश्न गर्दा भृतका-ध्यापकत्व (ज्यालाबाट पढाउने) दोष ठानी मलाई दक्षिणाको दर्कार छैन, योग्यशिष्यलाई विद्या दान दिन पाँये मेरो अहो-भाग्यछ, यसैले सन्तोष छु भन्नु भयो । तेस पछि गुरु माता संग विदा हुदा वहाँले पनि श्रीकृष्णको प्रतिभाको परिचय जो आफुलाई थाहा भयो सो लोकलाई दिलाउनका लागि मात्र मेरा मरेका छोरा देख्न पाऊँ भन्नु भै श्रीकृष्णले वहाँको त्यो इच्छा पूरा गरी दिनु भयेको बुझिन्छ । तेसै देश गाऊँ बाट उनै सान्दी पनिका सन्तान उज्जैन छाडी कुनै घामिर गाऊँमा बसे पछि घिमिरे नाम रहेको हो । (मेरा विचारले अधिकारी हरूको पनि एस्तै भयेको होला जस्तो लाग्छ) भन्ने र धुरन्धर वैदिक, ज्योतिष, पौराणिक, कुशाग्रबुद्धिका हुदा नेपालका पश्चिमाञ्चलमा राजाको सम्मान्य भै बसेका रहेछन् भन्ने सिद्ध हुन्छ । तेसपछि नेपालका विभिन्न अञ्चलमा विस्तृत भएका हैं । श्रीमद्भागवत १० स्कन्ध ४५ अ० ३१ श्लोक ।

“ काश्यंशान्दीपनं नाम ह्यवन्तीपुरवासिनम् ।

अथ गुरुकुलं वासमिच्छतामुप जग्मुः ॥ ”

(४१)

काश्यम्=काश्यप गोत्रजम् इति वीर राघवाचार्यः

काश्यम्=काश्यां जातमिति जीव गोश्वामी

काश्यम्=काश्यप गोत्र जातम् इति विजय ध्वजः

काश्यः=एक देश ग्रहणेन काश्यपः गोत्र जः इति वल्लभाचार्यः

काश्यम्=अवन्तीपुर (उज्जैन) मेरहने वाले काशीके काश्यप गोत्री
इति सुदर्शनाचार्यः

जहाँसम्म गुरु कुलमा वसी विद्योपार्जन गर्दै न भने त्यसको
जीवन व्यर्थ छ भन्ने संझी श्रीकृष्ण बलराम काश्यप कुलका
अवन्तीपुर वस्ने सान्दी पनीका विद्यालयमा जानुभयो ।

० प्राचीन पुस्तावली उपर तर्कना ०

प्राचीन लिखित पुस्तावलीमा अलिनी शाखा निर्मासिकाया
भन्ने लेखियेवाट अरू ब्राह्मण कुलमा तेस वखत पैशाची हिंसा-
धर्मले कलुषित गर्दै ल्यायेको देखी आपनो कुल मर्यादा अहिंसा
धर्ममा कलङ्कलागी सन्तान दोषि होलान्, धर्म छाडलान् उनि
हरूलाई हिंसकको संगत भए पनि संझना न छुटोस् भनी
निर्मासि काया भन्ने प्रष्ट शब्दराखी क्रमशः त्यो पुस्तावली
लेख्ने लेखाउने घरघरमा राख्ने चलन चलेको रहेछ भन्ने
बुझिन्छ ।

अलिनी शाखाको अर्थ कसैको भनाईछ नुन नखाने भनेको
हो । मेरो विचारता आर्कै तर्फ दौडेकोछ । हाम्रो कुल धर्ममा
कुलदेवताको पूजागर्दा भगवान् विष्णुको पूजा ध्यान पायसको
हवन इत्यादि बरम्बर गरिने चलेकोछ ।

यसै हेतुले भगवान विष्णुरूपको प्रिय सेवक अली (भ्रमरो) जस्तै रसिक संगीतज्ञ (वैदिक) भगवद्भक्त आफ्नो शाखा हुंदा ऋषिहरूले तेसको परिचयको निमित्त अलिनी शाखा (नलिनी अलिनी इत्यादि शब्द कतै देखिन्छन्) भनेको होला भन्ने विचार गरिन्छ। अवन्ति न छाड्ज्याल काश्यपिथर रहेछ, पश्चिम नेपालको धुर्कोट जिल्ला घामिर गाउँमा वसे पछि घिमिरे र कार्यको अधिकार पायेकोले अधिकारी भएका हुन्।

❖ उक्ति ❖

१९३६ विक्रम सम्बत्मा हामीले उज्जैन छाडेको १२६ वर्ष मात्र भयो भनि पद्मलाल घिमिरेले भन्नु हुन्थ्यो भन्नि ना. सु. भीमप्रसादका पिता ख० चन्द्रप्रसाद घिमिरेले लेखकलाई भन्नु भयेकाबाट पछि पनि उज्जैनबाट अरू आयेछन् भन्ने बुझिन्छ।

१९११ मा कर्णेल शिवशंकर घिमिरेले लेफ्टेन भै सुवर्ण-कौशिका देखि पूर्व वहादुरादेखि पश्चिमको जगारैवन्दि गरेका हुन्। — रुद्रनाथ कप्तान, विश्वनाथ कर्णेल, सुब्बा रंगनाथ, सुब्बा गौरीनाथ ४ भाई छोरा थिए। बनारस (काशी) पञ्च गङ्गा र गायघाटमा २ घर र लक्ष्मीनारायणको मन्दिर, शिवालय बनाएको विश्वनाथ घिमिरेले हो। शिव शंकरका सन्तान नेपाल, विरगञ्ज, विराटनगरमा र प० ३ नं० म्यागदेमा छन् भन्ने सुनिन्छ भीर्कोटमा ठुलो चिर्ताछ सो आयस्ताबाट रुद्रनाथका सन्तानले भोगेका छन्। निजका सन्तानलाई “काजी” इत्यादि मान्यताले सम्बोधन गर्दछन्।

दाङ् बस्ने भरतमणी शर्मा घिमिरे २००७ सालमा खाद्य मन्त्री भएका हुन्।

हाम्रो कुल धर्ममा "सोमे किञ्चिन्नगृहीयात् नदेयंबुधवासरे" सोमवार केहि नलिने बुधवार केहि नदिने र आशा पूर्णानामकी इष्टदेवीको पूजाको परम्परा छ । हामी मालवी ब्राह्मण हौं हाम्रा सन्तान जो उज्जैनमा छन् उनिहरू व्यास नामले प्रख्यात छन् (सूर्यनारायण व्यास इत्यादि) हाम्रो काश्यप गोत्र ३ प्रवर भन्ने त शास्त्र मै प्रष्टछ । स्वनाम धन्यलोक प्रसिद्ध मदन मोहन मालवी हाम्रा एकै कुलका मणि हुनु हुन्थ्यो । हाम्रो सान्दी पनि देखि आजसम्मको विस्तार नामावली उज्जैन जोतिषाचार्य पद्मभूषण श्रीसूर्यनारायण व्यास भारतीय भवन सगछ । लेखकले सोनामावलीमा आफ्नो साथ रहेको नामावली मिलाउदा ठिक मिलेको छ यो ठुलो गौरवको कुरा हो । नेपालमा विक्रमादित्यका पालादेखि आजसम्म राज काजमा साथ रहि इमानदारी साथ काम गर्ने ब्राह्मण जातीको इतिहास खोज्यो भने घिमिरे (मालवी) जत्तिको अरुको उल्लेख हुन मुस्किलै होला । जो श्रीकृष्णका टाइमदेखि आजसम्म कति राजा विते, कति शासनको परिपाटी बदलियो तथापि हाम्रो कुल मर्यादा स्थिति नामावली कायमै छ । सबै नामावली यो सानो पुस्तकमा लेखीन उपरोक्त उज्जैनमा पाउनु हुनेछ । काश्यप ऋषिका सन्तानमा पछि कुनै वत्सनामका ऋषि थिये तदन्तर कसैले आफ्नो वत्सगोत्र ५ प्रवर मान्न लागे भन्ने (मत्स्य सूत्रबाट) पनि देखिन्छ । तर तेस्तो कसैको छ भने सो गलती सुधार गर्नलाई म अनुरोध गर्दछु । (खास वत्स गोत्रको होइन)

गरुडपुराणोक्त गयाश्राद्धविधिः

ब्रह्मोवाच

स्नात्वा प्रेतशिलादौतु वरुणस्थामृतेन च ।
पिण्डान् दद्यादिमैर्मन्त्रैरावाह्य च पितृन्परान् ॥१॥

अस्मत्कुले मृतायेच गतिर्येषां न विद्यते ।
आवाहयिष्ये तान् सर्वान् दर्भपृष्ठे तिलोदकैः ॥२॥

पितृवंशे मृतायेच मातृवंशे च ये मृताः ।
तेषामुद्धरणार्थाय—इमं पिण्डं ददाम्यहम् ॥३॥

मातामहकुलेये च गतिर्येषां न विद्यते ।
तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ॥४॥

अजातदंता येकेचिद्ये च गर्भे प्रपीडिताः ।
तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ॥५॥

बन्धुवर्गाश्च ये केचिन्नाम गोत्रविवर्जिताः ।
स्वगोत्रे परगोत्रे वा गतिर्येषां न विद्यते ॥६॥

(४५)

तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ।
उन्दन्धनमृता येच विपशस्त्रहता श्वये ॥७॥

आत्मोपघातिनो येन तेभ्यः पिण्डं ददाम्यहम् ।
अग्निदाहे मृता येच सिंहव्याघ्रहताश्वये ॥८॥

द्रंष्ट्रिभिः शृङ्गिभिर्वापि तेषां पिण्डं ददाम्यहम् ।
अग्निदग्धाश्च येके चित्राग्निदग्धा स्तथापरे ॥९॥

विद्युच्चौरहतायेच तेभ्यः पिण्डं ददाम्यहम् ।
रौरवे चान्धतामिस्त्रे कालसूत्रे च येगताः ॥१०॥

तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ।
असिपत्रवने घोरे कुम्भीपाके च येगताः ॥११॥

तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ।
अन्येषां यातनास्थानां प्रेतलोकनिवासिनाम् ॥१२॥

तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ।
पशुयोनि गता येच पक्षिकीटसरीसृपाः ॥१३॥

(४६)

अथवावृक्षयोनिस्थास्तेभ्यः पिण्डं ददाम्यहम् ।

असंख्य यातनासंस्था ये नीता यमशासनैः ॥१४॥

तेषामुद्धरणार्थाय इमं पिण्डं ददाम्यहम् ।

जात्यन्तर सहस्रेषु भ्रमन्ति स्वेन कर्मणो ॥१५॥

मानुष्यं दुर्लभं येषां तेभ्यः पिण्डं ददाम्यहम् ।

ये बान्धवाऽबान्धवायेऽन्यजन्मनि बान्धवाः ॥१६॥

ते सर्वे तृप्तिमायान्तु पिण्डदानेन सर्वदा ।

ये केचित् प्रेतरूपेणवर्तन्ते पितरो मम ॥१७॥

ते सर्वे तृप्तिमायान्तु पिण्डदानेन सर्वदा ।

ये मे पितृकुले जाताः कुले मातुस्तथैवच ॥१८॥

गुरुश्चशुरबन्धूनां येचाऽन्येवान्धवा मृताः ।

ये मे कुले लुप्तपिण्डाः पुत्रदार विवर्जिताः ॥१९॥

क्रियालोपहता येच जात्यन्धाः पङ्गवस्तथा ।

विरूपा आमगमश्च ज्ञाताऽज्ञाताः कुले मम ॥२०॥

(४७)

तेषां पिण्डं मया दत्तमक्षय्यमुपतिष्ठताम् ।

साक्षिणः सन्तु मे देवा ब्रम्हेशानादयस्तथाः ॥२१॥

मया गयां समासाद्य पितॄणां निष्कृतिः कृताः ।

आगतोऽहं गयां देव ! पितृ कार्ये गदाधरः ॥२२॥

तन्मेसाक्षी भवत्वद्य अनृणोऽहमृण त्रयात् ।

महोनदी ब्रह्मसरोऽक्षयोवटः

प्रभासमुद्यन्तमहोगयाशिरः ।

सरस्वती धर्मकधेनुपृष्ठा

एते कुरुक्षेत्रगता गयायाम् ॥२३॥

पण्डाजीका असुद्ध वाणीले भन्दा यति श्लोक मात्र शुद्ध पद्मी तर्पण पिण्ड गर्नु भयेमा “ पितरो वाक्य मिच्छन्ति भाव मिच्छन्ति देवता ” योस्मृति सार्थक हुन्छ भन्ने पूर्णविश्वास छ, महानुभावहरूको जो बिचार ।

लेखकको परिचय गद्य

सं १९६८ श्रावण १ गते प्रातः ६।४५ मा पूर्व २ नं० अर्चले
मा. ज्ञानदास साहूमा. गहिरागरेकसरि वसेको २०७९ सालदेखि

आजसम्म काठमाण्डू विशालनगर टङ्गाल दर्वारमा श्री ३ महा राज भीमशमशेरकी पुत्रवधू श्रीमती रानी समुद्रकुमारीदेवीका दर्वारमा पुराण वाचने पण्डितमा नियुक्त भै वहाँकै आश्रयबाट नेपाल राजधानीमै बसेकोछु । वैष्णव धर्ममा समाश्रित छ ।

विवाह ३ भयेका हुन्, जेठी पूर्व ३ नं० गांनां भूपालशर्मा भट्टराईकी कान्छी छोरी बालकुमारी हुन्, खायेको चिज तुरुन्त मुखबाट घमन हुने रोगले ८७ साल श्रीपञ्चमीकादिन पतिचरणोदकपिइ माइतमा गोलोक धामको मार्गलिई यसलोकबाट पक्का गरि विदा भइन् । उनका सन्तान छैनन्, माहिली पूर्व २ नं० सैपुध्यां डाँडा गाऊँ लक्ष्मीभक्त पौडेल कि माहिली छोरी मोहन कुमारी (टङ्क कुमारी पनि नाम थियो) । हुन् इनका घनानाथ, लेखनाथ दुइछोरा र सुशीलाः महालक्ष्मी कुमारी तीन छोरी छन् । ई बडी शीलवती, विवेकयुक्त, गृहलक्ष्मी थिइन्, २००७ सालदेखि स्वप्न सूचक भावनाले विमारी मई २०११ साल श्रावण कृष्ण एकादशीकादिन सृज का निहुले गोलोक वास भइन् ।

वर्तमान कान्छी पत्नी शारदादेवी पूर्व २ नं० शालू शिवराज शर्मा कापलेकी माहिली छोरी हुन् । इनका रघुनाथ, लीलानाथ, देवेन्द्रनाथ, रङ्गनाथ चार छोरा र माधुरीदेवी (जो वेदान्ताचार्यः पद्मनाथशर्मा निरौलालाई दियेकी छन) प्रभा, राधा तीन छोरी छन् । लेखकले प्रथम आफनै पितोबाट र तेस पछि रानीपोखरी पाठशालाबाट, मटिहानी विधालयबाट, काशी नगवा विद्यालयबाट समेत शिक्षा पायेको हुँ । ६२ साल वैशाख देखि ६६ आश्विन सम्म सरकारी अध्यापक काम गरि स्वयं छाडेको हुँ ।
 Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal
 समस्त भारत घष का तीर्थ घुमेका छु ।

(४६)

शिक्षा कस्तो हुनुपर्छ

प्रियावायाँ राखी युगल तनु भै मोरमुकुट ।
घरी वंशी लामो सुर सरसले ओठ निकट ॥

त्रिभंजी राधाले संग खुसी हुदै आज मुरली ।
फुकी सारा बाधा हरि गरि डिउन् वंश सफली ॥१॥

अहिंसा धर्मात्मा अमल अलिनी भूसुर थिए ।
अवन्तीमा छाडी पछि नृप पुरोहीत तिवने ॥

वसेनन् घामिर्मा तवतक थिये काश्यपि सवै ।
घिमिरे नेपाली द्विजजति वुझील्याउनु उनै ॥२॥

बढे ढाके डाँडा सहर कतिछौं छैन गणना ।
छ यो हाम्रो ज्यादै त्रुटि अब सुधारौं सबजना ॥

वनी द्रोणाचार्यै सरि नृपविषे मद्दत दिये ।
मिले धेरै विर्ता सटनि गरिदा कोहि भिक्रिये ॥३॥

बढेकोमा पुस्ता सब गनिलिदा चालिस पुग्यो ।

विमरिरीको भाता यति नजिकमै हाथ दिवियो ॥

(५०)

हरे ! दाज्यू भाई सुतजनक सम्बन्ध कुन हो ।
भयो वाजे वाजे यसरी इतिहासै छुटि गयो ॥४॥

छयो मेरो बिन्ती सकल घिमिरे बन्धु हल्लासा ।
न छाडौं मर्यादा कुलरिति अहिंसा घरममा ॥

भलो भूषाभाषा भजन शुचि भै भोजन गरौं ।
विदेशी विध्वंसी चलन विचमा हामि न परौं ॥५॥

थिये पुर्खा हाम्रा ऋषि कुल यजुर्वैदिक कुनै ।
उही शिष्टाचार प्रभृति उहि हो सन्तति उनै ॥

उँधो हुन्छौ केले यदि कुल प्रथा विसियसल्यै ।
न धोकौं जेपायो कुल च्युति हुने वस्तु कहिल्यै ॥६॥

—*—

माया बन्धन यो नतोडि नहुने ठानेर भैं आखिर

छाडि मोह चट्क ब्रह्म-सुख को गोलोक का खातिर

इच्छा सत्य हरिद्व, वनेर पगाली यो हो उनै को प्रसा

Prof. Machan Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

“देवी टङ्क कुमारि” नित्य बसहै !!! श्री धाम मा सर्वदा

CC-0. In Public Domain. Digitization by eGangotri

‡ लेखकको परिचय पद्य ‡

भई पैदा पूर्वी द्विज, मनथलीको अरचले ।

सुखावाढी लागी गमन गहिरो थोक विधले ॥

पुन्यावेध्यो तान्यो अभा परछु टङ्गाल नगर ।

पछी केके होला ब्रजबिच पुगूँ योछ रहर ॥१॥

उमेरैमा छोडी प्रियसंगिनि ज्येठी चलि गइन् ।

दुई छोरा, छोरी तिन, दिइ ति आर्की पनि गइन् ॥

तृतीयाका चारौं सुत र तिन छोरी सहचरी ।

कती खोसी लिन्छौ अवत नलगे है; हरि हरि !!! ॥२॥

कनिष्ठा माताका सँग जव पिता स्वर्ग्य हुनुभो ।

कठै!!! भ्राता वर्षै दिन पछि गयो मध्यम थियो ॥

❖ शिक्षा ❖

भयो शाखा माध्यन्दिनीयक यजुर्वेद पढ़ने ।
बढ़्यों जन्म्यों हास्रो दशकरम वेदै विच हुने ॥

पिता पुर्खा गुज्जे यहि चलनका कट्टर वनी ।
चल्यो ऐले हावा धिक! धिक! लिदै धर्म यवनी!! ॥१॥

सिकेको विर्सन्छौ अरु धरममा छैन प्रगति ।
अवश्यै दो डुङ्गा विव पद धरी हुन्न सुगति ॥

सवै भन्दा ऊँचा चलन यदि खोजिन्छ खँदिलो ।
भने हिंसा त्यागी श्रुति पथ लिनू यैछ गतिलो ॥२॥

अहो!!! कस्तो आध्यात्मिक स्मृतिकला शान्ति मधुर ।
बिधर्मो हो हड्डी कुकुर मुखको के छ रस ? ॥

विलासीको पाशा फिजि विविधता लोभ छरदै ।
शनैः गर्छन् हास्रो धन धरम निस्तेज सहजै ॥३॥

कहाँ जन्मे कस्तो कुल चलन हुँ जाति म कुन ? ।
छके गर्नु मैले कसरी कुन रास्ता ठिक लिन ॥

न क्यै अत्तापत्ता नरम गिदिका बालक सब ।
विधर्मा वाडिडमा दिनु फल पछी मिथ्या पल ॥४॥

(५३)

पढ़ेको जो भाषा रुचिकर सदा बन्दछु पनी ।
मरे तर्पण देला "दिसिस गुडमाइ फादर" भनी ॥

सदा संझी खाली धनधन यही मन्त्र न भन ।
सबै छाडी जाने लखपति कती छन् सव गन ॥५॥

लिंदै वोक्ने चाला कुन छ हरि प्रत्यक्ष लुभन ? ।
भनौला, यो ठान्छु यहि विच म कय भन्दछु सुन ॥

न देखेका बाजे जिजुहरू थियेनन् कित भन ? ।
थिये भन्छौ यस्तै स्थिति सकलमा भव्य चलन ॥६॥

पढेका अंग्रेजी द्विजगुरु धनी पुत्रहरूले,

* शिखा सूत्रै फाले मलिन हुनगो राष्ट्र यसले ।

घरु ज्यानै फाले त्रिगुण महिमा हिन्दुहरूले,

बुझेकाले थामे यवन लुटमा सम्म कतिले ॥७॥

- * स्मृत्योङ्कारश्चगानत्रीं निवध्नीयाच्छिखां ततः (नागदेव)
बद्धशिखीयज्ञो पवीति प्राङ्मुखो भूत्वा० (कात्यायन)
गदोपवीतिना भाव्यं सदा बद्धशिखेनतु
विशिखो व्युपवीतश्च यत्करोति नतत्कृतम् (कातीयभाष्य)
प्रवेसे निर्गमे चैव यस्तु मङ्गल कर्मणि
त्रिशिखस्यह वर्णा ना मसद्दर्शन मात्रतः (हारीतः)
म्लेच्छ तुल्यं शिखाहीनं नस्पृशेत सदाव्रती

गुणं न शुद्धि माप्नोति गङ्गासमाप्य चान्दनि (कण्वपर)
Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

(५४)

उनै जाती नाती जन सबहरे !!! गिर्नु अहह !!! ।
छिटे रोकौं ठोकौं प्रबल दलका नव्य सलह, ॥

बुधो लागी बुद्ध प्रभृति रणता शङ्कर वसे ।
सवै आकै हुन्थ्यौं स्मृति श्रुति खरानी उडदथे, ॥८॥

सवै विद्याशाला परिणत भए इंग्लिस विच, ।
वने योरोपीयन् परिचय छुट्यो भारति सित, ॥

अमेरीका लण्डन् शहर सब भूगोल कहने, ।
ठिटा लाई सोधे रति जनम भू ज्ञान न हुने ॥९॥

धिये राष्ट्री मुद्रा टिकट जननी जन्म भुविको, ।
स्मृती हुन्थ्यो ऐले परसिक सिको मा लहसियो ॥

पढे लेखे देखे अबुझ पनि हुन्थ्यो बुझकड, ।
स्वदेशी चालाको यहि न बुझदा भो तडफड ॥१०॥

दिनू पथ्यौं शिक्षा जनम भुवि सम्बन्धिक प्रथा ।
* कुमारिल् शङ्कर श्रीपृथिवि नृपका भावुक कथा ॥

जसै जाती देसी स्मृति मगजमा पूर्ण भरियून्, ।
छ के इच्छा जानुन् अरु किसिम विद्यादिक पढुन् ॥

(५५)

+ अहिंसा +

खुकुरिभिकि छिनाली घाँटि भैमा पसारी
 अः हहहहह !!! कस्तो चित्त होला कठोरी
 बिकसुर बिचरो ती मारिने जन्तु हाय !!!
 अरू अब कुन होला पाप यस्को सिबाय
 सुत सरि गरि माया काखमा लुट् पुटिन्छ,
 दिन दिन उसलाई गाँसकाटी दिइन्छ
 म अः अः अ भनि आफ्नो जातिको शब्द लिन्छ
 घर बिच जब स्वामी आउदा खूस हुन्छ,
 घरसरि यदि आर्को गेहमा जान मन्थो
 सब बनि सकि मात्रै सर्नमा वेश हुन्थ्यो
 तर कहिँ न ठिगाना बासको जीव हाय !!!
 कट कट गिडि दिन्छौ गर्छ के त्यो उपाय
 मुख बिच लिई चारा पालि चला र बचा
 क्रमसित बढदै गो बन्धुमा प्रेम सच्चा
 चि चि चुचु चुप चूँचूँ जातिको शब्द खासः
 रतिभर यमबाधा भूलि गछौँ बिनाश
 सब शरिर बनेको जानिल्यो बीये मूत्र
 *
 जलज थलज जो हुन् ब्रह्मका सर्व पुत्र

(५६)

भव बिच सब प्रायश्चित्त छन् पाप नाशी
 तरछइन् नि मासू टोकनेको कदापी
 भगवति सब भूत प्राणिकी एक आमा
 पशुबलि दिइ कैल्यै खूस हुन्नन् शिलामा
 वरू मधुर खिरैको पूषको भोग लाऊ ।
 भगवति खुस हुन्छिन् सोहि प्रासाद खाऊ ।
 यहि अधम मुखैको स्वादका लागि खास ।
 तलकि परकि देवी लागु भूत पिशाच
 भनि क्षण सुखलिन्छौ जीव कोटेर खान्छौ ।
 जनम जनम सम्मन् नारकी कष्ट लिन्छौ
 पशुपति पुरि हिन्दू क्षत्रिको राज्य वेश
 जगत जननि सीता बुद्धको जन्म देश
 हिमगिरितट ऊँचा दिव्य नेपाल धाम
 पुगुम अव कैले देखुला रम्म भम्म ।
 भनि भनिकन यात्री आउदा भो अचम्म ।
 कति बिबिध शिलाका भव्य प्राचीन रम्म
 सब मलिन बनेका प्रेतभूः भैं अगम्य
 गणपति हरि भीमः शारदा मूर्ति माथी
 रक्त रक्त गरि रेटी मारिने घेर जाती
 र्यातिवर जब बोले देखि त्यो रक्त खोली

(५७)

प्रियवर ! यह हत्या क्यूं किया आप बोले
यह धरम हमारा आँख नै क्या ! तुझारा
यहि सुनि उनि फर्के सोधियेनन् दुवारा
शिव ! शिव ! पशुहत्या मांस भोगी पिशाची,
धरम यह कहेगा तो रहा पाग क्या जी ?
भट्ट पट मिथिलामा फर्कि क्यै शान्ति आयो,
मनक सुजनयोगी भन्दथे भेटमा यो ।

इति शुभम् ।

पनि सारा मांस अवशिष्ट ठहरियो, श्राद्धलाई हुन सकेन
 विकृष्टिले सो शशकको मांसु पोली खायेका अपराधले
 “शशाद” चौगडाधिच्ने” अवाञ्छनीय नाउँको प्रसिद्धिका साथै
 राज्यबाट निकालिने दण्ड खानु पर्यो । श्राद्धका मांस विधिमा
 कति जटिलता रहेछ, यस्तो कुरामा केहि ध्यान छैन । घरको
 वा श्राद्धका निमित्त किनियेको वोको वढिया भयो भने त्यो
 आफुमात्र खाने दिनका निमित्त साँची वरुक साहीका पसलको
 मांस किनी श्राद्धमा उपयोग गर्ने महाशयहरूको श्राद्ध यथा
 विधि गरिएको हुंदैन, त्यस्तो विधि देखाएर सोझा ब्राह्मण-
 लाई मांस भक्षणमा प्रेरणा गर्ने व्यक्ति आफना साथै ब्राह्मण-
 लाई आसुरी कक्षामा लैजाने व्यक्ति हुन । यदि कुनै राजर्षि
 श्राद्धका निमित्त पहिला दिनमा मुण्डन हविष्याशन ब्रह्मचर्य
 इत्यादि नियमको पालना गरी वनमा गई भृगुलाई सूचना गरी
 उठाई नञ्जुक्वाई मारी अथवा शास्त्रोक्त लक्षण युक्त वार्ध्नीणस
 भादि पशुलाई प्रोक्षणादि वैध संस्कार गरी श्राद्धोपयोगी मांस
 बनाई उपयोग गर्छ भने त्यस्ता विधानमा “मार्हिस्यात्सर्वभूतानि”
 यो उत्सर्गवाक्य बाधित हुन सक्छ, तर यस युगमा त्यस्ता
 राजर्षिहरूलाई कलिकालले आफना उदर रूपि कन्दरा भित्र
 लुकाई सक्थ्यो केवल राजपुत्र (रजपूत) पदव्यपदेश्य धर्मशास्त्रका
 वर्ण जाति विवेक प्रकरणमा निर्देश गरिएका (उग्र) जातिका
 व्यक्तिहरूमात्र राजर्षिहरूका स्थानापन्न भैरहेकाछन् । यसै
 कारण अप्राकृत एवं अयोग्य ठहरियेकोले भारत खण्डमा
 प्रकृति माताको इच्छानुसार नियमका आधारमा राष्ट्रपति
 खडा गरियो । यसै कारण कुनै राजर्षिको स्थानापन्न व्यक्ति

विदेशी शासनको इतिश्री गरी आफुलाई भारत सम्राट् भन्ने घोषणा गर्न सक्ने शक्तिशाली हुन सकेन । अत एव विधि-बोधित मांसोपयोग यस कलिकालमा हुन नसक्ने हुनाले अवैध मांसका उपर “ नाकृत्वाप्राणिनां हिंसां मांसमुत्पद्यते कश्चित् । न च प्राणिवधः स्वर्ग्य स्तस्मात्तन्नैव भक्षयेत् ” ॥ हिंसा गरेर स्वर्ग प्राप्ति पनि हुंदैन, तसर्थ मांस भक्षण वर्जित गर्नु पर्छ । जस्लाई यहाँ मानिसले खान्छ, परलोकमा त्यसले त्यो मानिसलाई खान्छ भन्ने अर्थमा नै मांस शब्द बनेको छ । “मांसभक्षयिताऽमुत्र.....एतन्मांसस्यमांसत्वम्” त्यसकारण कुनै शास्त्रका भाइमा मांस खाने कुरालाई आग्रह गर्नु उचित छैन । यस कारण सर्वत्र वंष्णवहरू मांसको घृणा गर्दछन्, शाक्तहरू मांसको घृणा गर्दछन्, जैन बौद्धहरू सबै मांसको निन्दागरी घोर विरोध गर्दछन् तस्मात् वैदिक अवैदिक सारा भारतका दार्शनिक विद्वान्हरूले एक स्वरमा विरोध गरीएको हिंसा जघन्य कार्य हो । यौटा पशु वध गर्दा आठ जनालाई पाप लाग्छ । अतः अर्काले मारेको खाँदा के हुन्छ भन्नु हुंदैन, पापीका संसर्गले ता पापी हुन्छ भने, पापले युक्त भयेको मांस खण्डभक्षण गर्दा के पापी हुंदैन ? मेरा विचारले मासु खान तेसैले हुन्छ, जस्ले आफ्नो मासु पनि अर्कालाई दिन सक्छ । जस्ले दिन सक्तैन, त्यस्ले खानु पनि हुंदैन, जस्ले मांस भक्षणमा ढिपी गर्छ, त्यस्ले आफ्नो मासु पनि जवर्जस्ति दिनु पर्ला, यस जन्ममा दियेन भने पनी परलोकमा नदिई हुंदैन, जस्तो नारदले प्राचीन वर्हि राजालाई भन्नु भयेको छ । अतः मांस खानु सारै जघन्य कर्म हो भन्ने यसबाट स्पष्ट बुझिन्छ ।

तिष्ठति शङ्करः । इत्यादि । “पञ्च पञ्च नखा भक्ष्याः” इत्यादिवाक्यहरू पनि मांस भक्षणका विधायक हुन सक्तैनन्, किन भने यस्ता वाक्य अपूर्व विधि पनि हैनन्*, किन्तु परि संख्या मात्र हुन् । परिसंख्यामा विधायकत्व शक्ति पनि हुन सक्तैन । तसर्थ “मार्हिस्यात्” यसलाई बाध गर्ने शक्ति “पञ्चपञ्च नखा भक्ष्याः” यस्ता वाक्यमा सर्वथा छैन ।

श्राद्धका धारैमा माथि भनियो, देवता पितृको पूजा मांसले भन्दा फलफूल पञ्चाश्रुतहरूले गर्नु उचित हो । ब्राह्मणका इच्छाले मांस खाने कुरा विधि होइन इच्छाले मांस खाने इच्छा सात्विक होइन, रागतः प्राप्त छ । मांस न खाए प्राणै न रहने कुनै अकाल आज कलको युगमा भएको छैन । त्यस्तो परैमा कुरा आर्कै हो । तसर्थ कुनै शास्त्रलाई अघि सारेर मांस खाने कुरा सिद्ध गर्नु दुराग्रह मात्र हो । सात्विक जगतको उपहास हो । धेरै कति लेखौं— “को धर्मो भूतदया” ए० भागवतमा छ । तसर्थ दयालु मानिस हिंसक हुन सक्तैन । नियमको मुख्य कुरा पनि अहिंसा नै हो । साधारण दश प्रकारका धर्मका लक्षणमा पनि अहिंसाको कक्षा ठुलो छ । सम्पूर्ण प्राणीमा दया गर्नु नै ठुलोधर्म, तपस्या, दान, यज्ञ,

*न चलति निजवर्गधर्मतो यः सममतिरात्मसुहृद्विपक्षपक्षे न हरति न च हन्ति किञ्चि दुःचेः सितमनसं तमवेहि विष्णुभक्तम् ।

भाषा— रति नङ्गि निज वर्ण धर्म माथो, स्व जनमा रिपुमा समान साथी । धनहर दैन कुनै नजीव घात, उहि त्रिमलकृति हुन्छ विष्णुभक्त ।

नतादि हो। हिंसाको वृद्धिबाट नरकादि र अहिंसाका वृद्धिबाट स्वर्गादि मिल्दछ भनी स्पष्ट भन्न सकिन्छ। अतः स्वर्गादेको इच्छा हुनेले नखानु नै वेश होला भन्ने इच्छाले यो लेख लेखियेको हो, रिस रागले होइन, यस युगमा शिक्षा-नुसार नै प्रवृत्ति र वृद्धि हुन्छ।

“रमणीयाचरणा रमणीयांयोनिमापद्यन्ते ।

कपूयाचरणाः कपूयांयोनि मापद्यन्ते । इति” ।

“अहिंसा परमो धर्म इहोक्तः पूर्वसूरिभिः ।

तस्मादहिंसा न कर्तव्या स्वकल्याणमभीप्सुभिः ।

हिंसको नरकं गच्छेत् स्वर्गं गच्छेदहिंसकः ।

मुखेषु भुज्यमानेषु तस्माद्देवं विसर्जयेत् (इति) ।

ॐ शान्तिः ३, ॐ शान्तिः ३, ॐ शान्तिः ३,

(६३)

२०१२ सालमा संस्कृत प्रचारिणी समितिलाई लेखकले दिएको आह्वान

आसीद्विप्रैर्विहीनो कथमपि न पुरा शोभना राजनीतिः
विप्राराजन्यवंशं प्रबलगुणयुतं स्थापयन्तिस्म राज्ये ॥

इत्थं वर्णव्यवस्थायुतमखिलमभूत् शासनं नीतियुक्तम् ।
अस्मिन्नेपालदेशेकथमपि भविता श्रूयते वैपरीत्यम् ॥

मूर्धस्थाकिंशिखाख्याविकचकचकरीकर्तरा तत्र योग्या ।
स्कन्धस्थस्यापि किंवा त्रिगुणितमहिमा हन्त!!! सुत्रस्य नो नः ।

गव्यं पेयं किमिष्टं घटघटघटितं शब्दयुक्तं घटेवा ।
तत्रास्माकं च ह्य प्रचुरमदकरं स्याद् विदेशागतं चेत् ॥

अस्मद्वंश्या इदानीमिति पदरचनाकार्यं लग्नाः प्रभूताः ।
लभ्यन्ते तैः समं वा वयमपि सुखदं मन्यमाना भवेम ॥

नोचेदद्यापि शिष्टं मनुजकुलगतं स्याच्च विप्रत्वतेजो
यत्नमात्रं सतीरे सुनिजुललधिर जीवितं वाड्युनेव ॥

(६४)

जित्वा निर्वाचने तान् प्रबलदलयुतान्सूर्यचन्द्राङ्गितान्स्वान् ।
श्रौतस्मार्तादिधर्मान् ध्वजपटललितान् स्थापयेम प्रभूताः ॥
स्वस्मिन् राज्याधिकारे प्रकृतिसुखमतिस्त्यक्तमोहो महेन्द्र-
वर्मास्माकं नरेन्द्रः प्रतिजनहृदयं धन्यवादार्ह एव ॥४॥

पृष्ठाङ्क	पङ्क्ति	अशुद्ध	शुद्ध
४६	५	दिउन्	दिउन्
५४	५	छिटे	छिटे
" "	३	रणता	रणमा
" "	५	इगिलस	इगिलश
५७	७	मनक	मकन
५८	१६	पल	फल
५९	१५	पसलाइ	पशुलाई
६०	११	वष्णव	वैष्णव
" "	२५	शिवानम्	शिवाननम्
६३	८	कर्तरी	कर्तरी
" "	११	हुय	हुय
६३	२०	नो न्यत्र	नो न्यत्र
६७	३	हटाउछौ	हटाऊदछौ
" "	" "	तन्जीय	तन्वीय
" "	१९	हेर	हरे
" "	१४	क्रान्ति	क्रान्ति
६८	२	दुस्कर्म	दुष्कर्म
" "	७	चासछे	चासले
" "	१८	मुलाऊ	मुनाऊ
६९	२	पोखरा	पोखरी
७०	३	नेसौ	तेसौ
७२	७	धुन	हुन
" "	२५	काचरण	भाचरण

Prof. Madhav Prasad Lamichhane Collection, Kathmandu, Nepal

आजमै गरि नोकरीहरीहरी !!! जाउँ मपाकै गरी, भन्दै दिक् भएरसिद्धा सरि को भैध्यानमा शङ्करी
" सुखो भीममसोद " पूर्व तिननाबल्ले तिका घामिरे, हो यो चिन्तित घानप्रस्थ तहको जानोस यो लोकले

लेखकका अरु प्रकाशित पुस्तक

विष्णु पूजा पद्धति=हरेक गृहस्थ हिन्दूधर्मावलम्बी हरू लाई
परमोपयोगी - मूल्य मो.रु. ।

मयूरध्वज धार्मिक नाटक = मर्मस्पर्शी नेपाली नाटक मूल्य ।

पाइने ठेगाना

सोम नाथ घिमिरे

१६। ३५० समुद्रसुधाश्रम. टङ्गाल;

काठमाण्डू नेपाल

मुद्रक:- जगत् उद्धार प्रेस काठमाडौं, नेपाल